

SA CRNOGORCIMA U ARGENTINI

Dragana Otašević

This is the account of author's visit to Argentina and the Montenegrin emigration colonies in that country. The author attended the founding conference of the association of Montenegrins from Buenos Aires held on 28 November 2014, and then travelled across Argentina leading us through provinces and places where the descendants of our emigrants live; she encountered many people and their families and truly conveyed their welcome greetings, nostalgia and inner connections with the country of their ancestors.

„I tada ih plemenita Argentina prima raširenih ruku. Ulaz je slobodan za sve imigrante koji žele da rade i pomognu u njenom razvoju. I evo ih, ratnici, borci za mir i nadu... nepokolebljivi, sa jasnim ciljem: Argentina. Odlaze u zemlju koja im, pored svoje darežljivosti, nudi i potpuno nepoznate predjele, jezik koji ne razumiju i duhovnu samoću.“ (odlomak iz knjige Kataline Milović *La Montenegrina*)

Moje ljubav prema zelenom kontinentu je povezano sa državom u kojoj živim. Naši su preci naseljavali tlo Latinske Amerike od početka devetnaestog sve do polovine dvadesetog vijeka. Moja dva pračeda živjela su u Argentini, a saznanje da tamo daleko, bukvalno na kraju svijeta postoje i danas kolonije Crnogoraca, ne prestaje da me fascinira.

Ima Crna Gora ogromnu dijasporu, od evropskih zemalja pa sve do Australije, ali dijaspora u Latinskoj Americi je po mnogo čemu posebna. Zamislite samo da tamo neđe u, kako ih mi nazivamo egzotičnim, zemljama poput Argentine, Urugvaja, Paragvaja, Čilea ili Meksika žive naši ljudi čiji su preci naselili pomenuto tlo prije više od jednog vijeka. Oni i danas njeguju stare crnogorske običaje i pričaju starim narodnim jezikom koji je u državi matici u velikoj mjeri izgubljen. Velika geografska udaljenost, kao i neodržavanje kvalitetnih odnosa između države matice i iseljenništva nekoliko decenija, doprinijeli su da se veći dio tog iseljenništva preda zaboravu. Novak Jovanović, Slobodan Vuković, Gordan Stojović i drugi pojedinci su doprinijeli da se crnogorsko iseljenništvo u Latinskoj Americi ne zaboravi.

Već duže vrijeme se bavim istraživanjem crnogorskog iseljenništva u zemljama Latinske Amerike. Pored porodica iz kolonija koje su od naseljavanja njihovih predaka do danas uspijevale da zadrže kontakt sa rođacima u Crnoj Gori i njeguju tradiciju i kulturu naše države, postoje i porodice koje apsolutno nemaju nikakav kontakt sa Crnom Gorom. One ne znaju da li imaju rođake, ne znaju prava imena svojih predaka koji su se doselili tamo (jer su se imena mijenjala zbog argentinskog zakona koji je obavezivao da svako mora imati hispansko ime, pa je svaki Jovan bio Juan, svaki Đorđije, Đorđe ili Đoko – Jorge, Jelena bi bila Elena, Milica – Emilia), a svako novorođeno dijete bi dobilo hispansko ime. Pored nepostojanja kontakata sa državom maticom, sklapanje miješanih brakova je umnogome doprinijelo da dođe do prekida. Oni uglavnom kažu da su iz Montenegra i da bi voljeli da saznaju više o svojim korijenima. Odlučila sam da moja misija bude pomaganje tim ljudima da saznaju više o svojim korijenima, da im pružim informaciju koja ih interesuje a tiče se zemlje njihovih predaka, da njihov prvi boravak u zemlji predaka bude što ljepši i da upoznaju što više predjela, nauče nešto više o kulturi i slično. Odlučila sam da, za početak, moram posjetiti Argentinu.

24. 11. 2014. godina

Milorad Krivokapić, takođe istraživač, i ja smo odlučili da naš istraživački poduhvat traje mjesec dana. Ciljevi putovanja su bili obilazak crnogorskih kolonija u raznim djelovima Argentine, upoznavanje sa zajednicama koje djeluju u svakoj provinciji pojedinačno, prikupljanje građe o našem iseljeništvu u tom dijelu svijeta, poseta muzeju emigranata...

Sa Miloradom Krivokapićem pred polazak – aerodrom Podgorica

Na aerodromu u Buenos Ajresu su nas dočekali Gordan Stojović i Roberto Krivokapić, Miloradov rođak. Roberto je jedan od trista Krivokapića koje je Milorad pronašao u Argentini. Vozeći se od aerodroma ka gradu i gledajući sva ona prostranstva, širinu, palme, gust saobraćaj, osetih u jednom momentu vazduh i miris koji sam osjećala dok sam maštala i sanjala o ovom putovanju. Osetih se kao da sam kod kuće, tačnije kao da sam u tom dijelu svijeta rođena, odrastala, kao da se sada samo vraćam svojoj kući sa jednog, malo dužeg putovanja.

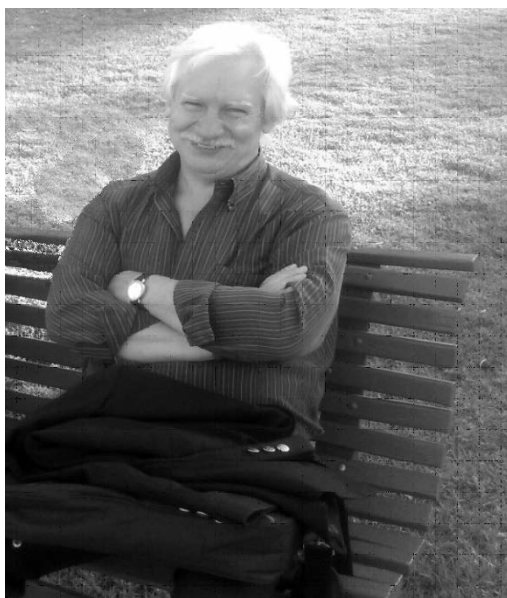
Sa Gordanom Stojovićem

Poslije kratkog odmora pošetili smo groblje Rekoleta koje se nalazi u samom centru grada na kojem su sahranjene sve poznatije ličnosti Buenos Ajresa, među njima i Crnogorac, kapetan Miloš Vukasović koji je prvi organizator iseljenika u Argentini, filantrop i prvi diplomata na američkom kontinentu, kao i osnivač prve argentinske brodarske kompanije „La Platense“, inovator i proslavljeni konstruktor brodova. Inače, groblje izgleda kao neki gradić sa omanjim kućama iz kojih vire spomenici nalik na najčudesnija umjetnička djela, nevjerovatno! Hodam između grobnica i gledam ka gore, kao da su neboderi u pitanju a ne obične grobnice. Ogromne grobnice sa staklom naprijed preko kojih se vide kovčezi izazvaju u meni blagu jezu. S vremena na vrijeme dođe po neki član porodice da se pomoli.

Groblje Rekoleta – Buenos Ajres

Sreli smo se sa Dragom Mićunovićem, našim počasnim konzulom za provinciju Čako. Došao je u Buenos Ajres zbog skupa potomaka crnogorskih iseljenika koji će se održati 28. novembra u organizaciji crnogorske ambasade. Htjeli smo vidjeti kako izgleda skup Crnogoraca u Argentini koji se održava prvi put nakon skoro sto godina. Sunce, sirene automobila kojih toliko ima da izgledaju kao neki vozić sastavljen od automobila, crno-žuta taksi vozila, s vremena na vrijeme se i čuje „Flores,flores“, ponuda cvijeća uličnog prodavca...

Omar Hose Todorović – Buenos Ajres

Šeli smo u „Bjelu“, kafić u čijoj bašti su posađena stabla „palo boraćo“ što u prevodu znači „pijano drveće“. Stabla su iskrivljena, u jednom dijelu tanka, dok se u drugom dijelu šire i naginju u stranu, kao pijanice. Ukoliko ikada odete u Buenos Ajres očekujte da je vrlo moguće da će vas neki od portenjosa (kako ljudi iz Buenos Ajresa sebe nazivaju) pozvati na sastanak u „Bjelu“. Nekako mi je djelovao kao naš podgorički restoran „Pod Volat“. Tu se okupljaju studenti, penzioneri, poslovni ljudi, pa i turisti. U unutrašnjosti je skulptura dva najpoznatija argentinska pisca Adolfa Kasaresa i Horhe Luis Borhesa. Skulptura predstavlja njihov tipičan razgovor uz kafu. Kasnije, prolazeći pored jednog šopa, sasvim slučajno ugledah CD sa natpisom Sandra Mihanović, uđoh i kupih ga. Sandra je umjetnica, potomak Nikole Mihanovića hrvatskog

brodovlasnika. Kupih i ploču Astora Pjacole, čovjeka koji je svirao najljepši tango, koji i dan danas miluje uši prolaznicima ulica Buenos Ajresa iz obližnjih kafića, CD šopova i ostalih radnji. Bila sam oduševljena prodavčevom predusretljivošću. Naravno, odmah je pitao odakle sam, rekoh „De Montenegro“, odmah je postavio potpitanje „Ex Jugoslava?“ Rekoh, „Da“. Već prvih dana sam potvrdila svoju tezu da ljudi koji žive u tom dijelu svijeta imaju toliko pozitivne energije u sebi, da vam se čini da će svaki prolaznik, svaki prodavac u radnji, svaki šalterski radnik u banci svakog časa zaigrati neki od bezbroj njihovih plesova.

Sledeći dan je bio rezervisan za posetu našoj ambasadi. U centru Buenos Ajresa, čuvenom mjestu Rikoleta, koja odiše multikulturalnošću najviše zahvaljujući zastavama koje se vijore na neboderima đe se nalazi većina amabasada, nalazi se i naša. Dočekaao nas je topao prijem ambasadora Gordana Stojovića i njegove supruge Jelene koji su se tokom našeg boravka u Buenos Ajresu potrudili da on bude što ispunjeniji, kao i da obezbijede što više kontakata sa potomcima naših iseljenika. Prva osoba koju smo sreli bila je Silvana Marković, porijeklom iz Pipera. „Ja sam iz Crne Gore, moj prađed je došao davno ovamo. Izvinite što ne pričam jezik mojeg prađeda, ali od kad je moj prađed ovamo došao, prekinuo se kontakt sa rođacima, pa se i jezik zaboravio. Moja majka je porijeklom Italijanka. Italija je blizu Crne Gore što me raduje. Bila sam prije par godina u Crnoj Gori. Krenula sam sama, od Argentine preko Italije, i kad sam stigla htjela sam da pronađem rođake mojega prađeda, ali nijesam uspjela, pa sam se u Cetinju zamalo izgubila, nikoga nijesam tad poznavala, pa sam se brzo i ukrcala na let za Argentinu. Ali, poći ću ja opet tamo, sad me ima ko čekati i u Podgorici i u Kotoru.“ Nekako šetno nas pogleda i zagrli, sva srećna što ćemo se gledati narednih par dana.

Markos Miljanić – Buenos Ajres

Za mene, a vjerujem i za puno ljudi odavde, je ogromna hrabrost krenuti sam na drugi kraj svijeta, ali ljubav prema zemlji svojih prađedova je prevagnula. Razumjela sam je, jer je i moja ljubav prema prađedovima puno uticala da krenem na ovo interesantno putšestvije. Ponekad stanem i zamislim samo te ljude koji nikad nijesu upoznali zemlju svog porijekla, ljudi koji sa toliko emocija pričaju o Crnoj Gori, ali opisujući je onako kako su im đedovi pričali o njoj, ljudi koji sanjaju da jednog dana odu u 12 000 kilometara udaljenu domovinu.

U ambasadi su već uveliko tekle pripreme za skup. Došla je i Marijana Karnovali, operska diva radi vježbe za izvođenje crnogorske himne na skupu. Bila sam oduševljena njenom

hrabrošću da otpjeva himnu na jeziku koji apsolutno ne poznaje. Vrlo brzo je savladala sve riječi kao i melodiju.

Prije nego što smo krenuli, preko interneta sam prikupila brojeve telefona naših otud, uz dogovor da se obavezno javim kad stignem u Argentinu. To sam i uradila. Pozvali smo Omara Hosea Todorovića i zakazali da se vidimo u „Bjelu“. Kad smo stigli do bašte kafića nije nam trebalo puno vremena da u ogromnoj gužvi zaključimo ko je od njih Crnogorac. Čovjek sijede kose, sa brkovima i crtama lica koje mu odaju porijeklo čekao nas je. Kako smo prilazili stolu, ustade i krenu ka nama. Predstavi se „Omar Hose Todorović, ja sam porijeklom iz Morače, moj ded Huan – Jovan je došao ovamo davne 1880. godine.“ Od Omara smo saznali puno informacija o našem iseljeništvu u Argentini, čak nam je i predložio koja baš mjesta da posetimo, đe ćemo pronaći najviše crnogorskih familija. Trudili smo se da mu pružimo što više informacija o Morači, mjestu odakle je njegov ded. Mišo je čak pričao o najvećim herojima iz tog dijela Crne Gore dok je on slušao pažljivo, ozarenog lica. Kako smo morali brzo da se rastanemo, utvrdili smo plan koji se tiče posete Muzeju emigranata a koju će Omar organizovati sju-tradan. Rastali smo se i on se već za par sekundi izgubi u moru prolaznika hitro hodajući.

Istog dana sam posetila Museo de belas artes u prevodu Muzej lijepih umjetnosti, đe su izložena djela najznačajnijih svjetskih umjetnika. Posetili smo i spomenik Evite Peron, supruge dugogodišnjeg predsjednika Argentine Huana Perona. Moram napomenuti i Eduarda Vuletića potomka crnogorskih iseljenika farmaceuta, koji je početkom pedesetih godina, kao poznati sindikalni aktivista bio izabran za generalnog sekretara Federalnog sindikata farmaceuta. Tih godina je došao u kontakt sa porodicom Peron, sa kojom ubrzo postaje veoma prisan. Nakon smrti Eve Peron, sa kojom je bio blizak prijatelj, 28. oktobra 1951. imenovan je na funkciju generalnog sekretara

svih radničkih unija Argentine, koju pokriva sve do oktobra 1955. godine. Bio je i predsjednik fondacije „Eva Peron“, čovjek koji je svojim aktivnim učešćem u javnom životu Argentine učestvovao u postavljanju temelja daljeg angažovanja Crnogoraca u javnom životu Argentine. Danas, među poznatijim Crnogorcima u Argentini su Emilio Ognjenović, advokat i predsjednik Asocijacije Crnogoraca Buenos Ajresa; Marčelo Četković, uvaženi neuropsihijatar iz Buenos Ajresa; Serhio Otašević iz La Plate, advokat koji je radio na slučaju saobraćajne nesreće u kojoj je učestvovao Dijego Armando Maradona, proslavljeni fudbaler; zatim dr Rodolfo Jkanović iz Buenos Ajresa; Ketu Vukošić, arhitekta i ugledan građanin Argentine; porodice Nikolasa Vukasovića, Arsenija Popovića, poznatog arhitekta iz Buenos Ajresa; Huan Vladimir Martinović, akademski slikar; Horhe Kapitanić, koji je u vrijeme moje posete bio saradnik u kabinetu Kristine Kišner, predsjednice Argentine, sadašnji je gradonačelnik Resistencije, glavnog grada provincije Čako i dr Marina Kapitanić iz provincije Čako; Huan Pablo Krekun poeta, iz Buenos Ajresa; zatim Maria de los Anheles Jovović, takođe pjesnikinja iz provincije Santa Fe; Huan Manuel Vuletić, proslavljeni slikar; Markos Miljanić, profesor flamenka iz San Huana. U gradiću General Maderijaga godinama na izborima za predsjednika opštine su birani Crnogorci, što je i danas slučaj.

Nadam se da će Crna Gora primijetiti kakve „ambasadore“ naše zemlje imamo u Argentini i da će učiniti sve da se veze sa njima podignu na mnogo viši i kvalitetniji nivo. Zahvaljujući ambasadi kao i mreži počasnih konzula i udruženja, veza između Crne Gore i Argentine dobija novu dimenziju.

Već je bila noć. Sa počasnim konzulom Dragom sam u ulici Kažao. Šetamo do ulice Santa Fe. Pokušavamo ostvariti kontakt sa Veronikom Vujović iz Mar del Plate, koja je trebalo da dođe u Buenos Ajres da bi razgovarali o njenom dedu koji je takođe

došao iz Crne Gore. Veronika je tih dana bila jako zauzeta i nije uspjela da dođe do Buenos Ajresa, ali smo se dogovorili da naš susret bude u Tandilu. Nedugo zatim preko telefona smo ostvarili kontakt sa Markosom Miljanićem i dogovorili susret za sutra prije odlaska u Muzej emigranata.

Svako novo jutro sam posmatrala kao početak još jednog romana posvećenog crnogorskim iseljenicima u Argentini, koji ću početi da pišem jednog dana, znam. Takođe, hodajući bilo kojim predjelom zamišljala sam moja dva prađeda, Petra i Boška, kako hodaju istima prije skoro jednog vijeka. Šta li su radili tada, sa kim su se družili, da li su bili oduševljeni prostranstvima, kulturom i ljepotama Argentine kao i ja? Takođe, u svakom momentu sam očekivala da ću upoznati nekoga ko zna makar i najmanju informaciju o njihovim životima tamo, što se kasnije i desilo.

Susret sa Markosom smo zakazali u podne, u „Bjelu“ opet. Markos je unuk Todora Miljanića iz Velimlja, profesor flamenka i neko ko gaji veliku ljubav prema Crnoj Gori a koju nikada nije posetio. Stigli smo ispred „Bjele“ i taman da sjednemo, prekide nas pozdrav „Hola paisanos – Zdravo zemljaci!“ Bio je to Markos, momak omanjeg rasta sa podužom kosom iz koje viri pramenčić preko čela koji odaje njegov latinoameričko porijeklo, dok gusti brkovi i poduža brada odavahu crnogorsko porijeklo. Krenuli smo odmah sa temom o naseljavanju njegovih predaka u provinciju San Huan. San Huan je provincija poznata po izuzetno kvalitetnim vinima kao i prelijepoj prirodi, i kada upoređujemo broj stanovnika Crne Gore sa nekom od provincija u Argentini, uglavnom to bude San Huan. Nije imao puno informacija o svom djedu koje se tiču njegovog života u domovini ali smo mu obećali da ćemo kad se vratimo na sve načine pokušati da pronađemo neki trag. Čak smo napravili i jedan kratak intervju. Mišo nas je snimao, dok sam ja bila u ulozi reportera, a Markos pričao o njegovim precima i životu

potomaka danas, kao i o njegovom putovanju u Crnu Goru koje planira za sledeću godinu.

Trudili smo se da svima, pogotovo onima koji nikad nijesu poetili Crnu Goru a kojih ima najviše, približimo način života u Crnoj Gori. Ovog puta smo sa Markosom razmijenili par anegdota kao i viceva na koje je on reagovao smijehom koji smo na kraju jedva zaustavili. Nakon par sati jako zanimljivog susreta sa Markosom, došlo je i vrijeme za posetu Muzeju emigranata sa Omarom Todorovićem. Pozdravili smo se sa Markosom koji je žurio ka školi flamenka đe predaje. Pitao me je kada ću opet doći u Argentinu. Rekoh mu da ću doći što prije budem mogla. Znam da hoću vrlo brzo. Neki glas iz mene mi je poručivao da je ovo samo početak moje životne misije.

Kako bi iskoristili par minuta do Omarovog dolaska, otišli smo u obližnji restoran brze hrane na empanade. Empanade su tipično argentinsko jelo, nešto nalik našim piroškama, ali znatno manje. Naručih dvije „kon kumita“ – sa kukuruzom. Dok čekamo pakovanje ostvarih kontakt sa prodavcem koji nas je čudno i znatiželjno gledao dok smo pričali. Odmah nas upita „Ex Jugoslava?“ Uzviknusmo zajedno „Da, iz Crne Gore.“ Čudno nas je pogledao i opet upitao „A đe je to?“ Lokalno stanovništvo iz tog dijela svijeta nas vrlo često i danas naziva Jugoslavijom, i kad im kažete da ste iz određene zemlje, uglavnom kažu da nikad nijesu čuli za nju, ali za Jugoslaviju jesu. I uvijek očekujete da će vas neko od njih zbunjeno pitati. „Ali zar tamo nije ratno stanje trenutno i zar tamo sada ne vlada veliko siromaštvo?“ Na brzinu na telefonu pronađoh par fotografija Crne Gore i pokazah prodavcu. Sa nevjericom je pogledao i samo što me nije pitao da li je to stvarno, jer je on zamišljao zemlje Balkana potpuno drugačije. Čak je rekao, „Možda jednog dana posetim vašu zemlju“, jer, kako kaže, planira da putuje Evropom. Opet kažem, vrlo često ćete od lokalnog stanovništva tamošnjih zemalja čuti isto, jer nijesu dovoljno informisani, što znači da Crna Gora mora više raditi

na promociji sebe kao države u svakom smislu. Mnogo bi bilo ljepše da ti ljudi pričaju o prirodnim ljepotama koje imamo, našoj kulturi, istoriji i tradiciji kao i ekonomskim tokovima novijeg doba, nego da i dalje misle da smo u ratu i siromaštvu.

Sreli smo se sa Omarom u pratnji Draga Mićunovića počasnog konzula. Tokom vožnje do luke Puerto Madrin će se nalazi muzej, snimala sam razgovor među nama u kojem je učestvovao i taksista, ne bih li sakupila što više bilježaka sa ovog, posve zanimljivog putovanja. Stigli smo u Puerto Madrin. Dočekala nas je ogromna kuća od nekoliko spratova, sa fasadom koja prezentuje pravu istorijsku građevinu.

U prizemlju, sa lijeve i desne strane, su dva pulta iza kojih rade službenici kod kojih uvijek možete uzeti sertifikate o svakom emigrantu koji je ušao u tu luku. Za nas je ta informacija predstavljala pravo bogatstvo. Iz rokovnika smo diktirali službenicima imena. Uzeli smo sertifikate za skoro sve one crnogorske iseljenike o kojima smo tražili informacije tih mjeseci a koji će nam nakon povratka izuzetno koristiti u daljem istraživanju. Puno toga se može vidjeti u tom muzeju, počev od fotografija, pasoša, raznih dokumenata, kofera, stvari koje oslikavaju određenu kulturu, pa sve do frižidera i posuđa sa početka dvadesetog vijeka. Naime, svaki emigrant koji bi uplovio u luku Puerto Madrin morao bi se prijaviti u hotel, sadašnji muzej. Svaki emigrant je mogao ostati u hotelu, da je imao siguran krevet i ishranu mjesec dana, otprilike dok se ne snađe za dalje. Ogromni poluprazni holovi, u kojima odzvanja huk predašnjeg vijeka kao i prostorije poput kuhinja sa ogromnim dubokim sudoperama postavljenim uz zid i kreveti koji podsećaju na današnje vojničke i limeno posuđe odavali su da je to bilo mjesto koje je odlučivalo dalju sudbinu migranata. U drugom dijelu muzeja u jednoj od većih prostorija se nalazi brod koji i predstavlja suštinu muzeja. Pored, u staklenim policama se nalaze dokumenta kao što su pasoši emigranata, stare fotografije kao i razna druga dokumenta.

Nešto što mi je najviše odvuklo pažnju jeste prazna prostorija u kojoj je stajao jako star, otvoren kofer sa par bijelih odijevnih predmeta i par crno-bijelih fotografija, koji je predstavljao sav prtljag manje-više svakog imigranta. Obišli smo i prostorije u kojima su pripremali hranu, prostorije u kojima su spavali, kao i dodirivali tanjire iz kojih su jeli, bokale i čaše iz kojih su pili a koji su i više nego očuvani.

Nakon mjesec dana od dolaska u luku, emigranti su napuštali hotel odlazeći u različitim, njima nepoznatim pravcima. Crnogorci su uglavnom prvo naseljavali okolna mjesta u provinciji Buenos Ajres, kao što su centar grada, Dok Sud, La Platu, Tandil, Tres Aroljas, General Maderijagu, Mar del Platu i sl, dok su se kasnije, u zavisnosti od mjesta koje im je nudilo bolji posao i zaradu, raseljavali i u ostale provincije, kao što su Santa Fe, Salta, San Huan, Mendoza, Tukuman, Katamarca, Kordoba, pa sve do provincije Čako na sjeveru u kojoj danas ima najviše potomaka crnogorskih iseljenika. Neki su se iz Argentine rase-ljavali u obližnje Urugvaj, Boliviju i Paragvaj.

Već je 28. 11. dan koji piše jednu novu istoriju Crnogoraca u Argentini, dan kada će se u Buenos Ajresu sresti Crnogorci iz provincije Buenos Ajres i okolnih provincija, prvi put nakon skoro sto godina. Jutro je, krećemo ka autobuskoj stanici Retiro da sačekamo Karinu Orahovac-Milić predsjednicu udruženja „Đedovi“ iz Tandila. U ogromnoj gužvi, na stanici u kojoj se dnevno čekira više hiljada putnika, iz mase se začu ženski glas koji uzvikuje: „Montenegro! Evo me!“ To je bila Karina, koja je dotrčala do nas sa uzvikom: „Hola hermanos – Zdravo braćo!“ Zagrlila me je plačući od sreće i sa pitanjem kako je njena porodica u Crnoj Gori. Nijesam vjerovala i dalje da ćemo se jednog dana i lično upoznati, zamišljajući našu prvu prepisku preko interneta kada smo pokušavale da otkrijemo, a na kraju smo i otkrile, da u Crnoj Gori ima jako bliske rođake.

Ambasada Crne Gore u Buenos Ajresu, čestitke za ponovno okupljanje Crnogoraca nakon skoro sto godina – prevod: „Slavimo što su potomci crnogorskih doseljenika u kontaktu i što se poznaju, pomažu i sarađuju međusobno. Ovo će biti kamen temeljac za dobrobit i prosperitet cijele crnogorske zajednice u ovoj prelijepoj zemlji.“

Skup je zakazan za 18:00 časova, u salonu hotela „Grand“, u centru grada. Ispred hotela su već pristizali učesnici skupa. Ušli smo u salon đe se skup održava. Sala se sve više popunjavala, iz minuta u minut. Na ulazu u salu na stolu stoji ogromna knjiga u koju se pri ulasku upisuju svi ušesnici skupa.

Pomislih koliko je značajno upisivanje svih nas i kako će tu knjigu vjerovatno za nekoliko decenija novije generacije koristiti za svoja istraživanja. Bili su tu Vujovići, Ognjenovići, Otaševići, Krivokapići, Klisići i Vidovići koji su čak doputovali iz Urugvaja da bi prisustvovali skupu, Miljanići, Todorovići, Jokanovići, Novakovići, Želalići, Zviceri i mnogobrojna crnogorska dijaspora poslednje generacije iz Argentine.

Skup je počeo izvođenjem argentinske, a zatim i crnogorske himne, od strane operске dive Marijane Karnovali. Nakon toga je uslijedila prezentacija „Crna Gora nekad i sada“ koju je čitala

Agustina Želalić. Tokom iste okrenuh se da vidim reakcije. Gledali su zamišljeno i sa oduševljenjem fotografije i tekst koji su prikazivali zemlju njihovih predaka. Bilo je tu i onih koji bukvalno ne znaju da li su im dedovi ostavili još nekog člana familije tamo i da li sada postoje potomci a njihovi rođaci. Bilo je i onih koji iz različitih razloga nijesu mogli prisustvovati skupu, ali su došli da se upišu u knjigu. Jedan od njih, Migel Vujović, koji je užurbano stigao u salu reče: „Žao mi je što ne mogu prisustvovati, ali mi je nekako lakše sad kad sam se upisao ođe, ne bih podnio da nijesam došao, ded bi bio jako ponosan sada kad bi vidio ovu ljepotu ođe, a tata nije mogao isto doći, u Čako je, ima puno posla na ranču.“

Skup potomaka crnogorskih iseljenika, hotel „Grand“ Buenos Ajres

Rodolfo Jokanović kao povjerenik Matice crnogorske je održao govor, dok je Huan Pablo Krekun odrecitovao pjesmu „Biser Jadrana“ koju je poznata pjesnikinja Maria de Los Angeles Jovović posvetila Crnoj Gori. Na skupu su govorili Arsenije Popović i Nikolas Vukasović, članovi Asocijacije Crnogoraca iz Buenos Ajresa; Huan Karlos Laković, počasni konzul za provinciju Buenos Ajres; Drago Mićunović, počasni

konzul za provinciju Čako; ambasador Crne Gore za Argentinu, Čile i Brazil, Gordan Stojović, kao i Milorad Krivokapić, predsjednik Crnogorsko-argentske fondacije iz Kotora.

S lijeva na desno: Nikolas Vukasović, Huan Karlos Laković, Drago Mićunović, Milorad Krivokapić, Rodolfo Jkanović, Arsenije Popović.

Tokom njihovih govora je kroz mene uglavnom prolazila jeza koja je rezultirala suzama. Nevjerovatno i fascinantno sa kakvim emocijama ti ljudi pominju državu porijekla. Govor Arsenija Popovića me je posebno dirnuo. Zamislite samo čovjeka od nekih osamdeset godina koji priča o svom ocu i dedu i koji dok priča ujedno i plače, i s vremena na vrijeme prekida govor jer od suza i jecaja prosto nije mogao nastavljati. U jednom trenutku sam poželjela da sjedim sa tim čovjekom u nekoj staroj kući, tamo neđe u Katunskoj nahiji sa ognjištem i verigama, uz malo domaćeg sira, pršute i krtole u kile i da pričamo do kasno u noć. Znam da bi bio neizmjereno srećan što učestvuje u nečemu što su radili njegovi preci.

Nakon formalnog dijela skupa priređen je koktel u holu hotela, đe sam sa nestrpljenjem krenula ka starijoj gospođi koja je sjedjela u jednoj fotelji, sa dvije mlađe gospođe koje su stajale

iznad nje i razgovarale. Bila je to familija Vidović, rodom iz Boke, koja sada živi u Urugvaju. Predstavih se, kao i one meni. Kažu: „Mi smo iz Urugvaja stigle samo da bi prisustvovala ovom za nas jako bitnom događaju, nije se ovako nešto odavno organizovalo ali nam je drago da se i mi, ode na kraju svijeta, možemo okupiti kao što su nam dedovi nekad radili.“ A kad su čule da ja živim u Crnoj Gori istog trena izraziše neizmjernu sreću i sve tri u glas uzviknuše: „Mi imamo rođaka tamo, Lazara, poznaješ li ga?“ Rekoh im da ga ne poznajem, ali one nastaviše da ga opisuju do najmanjeg detalja, čime se bavi, kako izgleda i naravno na kraju izraziše želju da ga pozdravim ako ga kojim slučajem sretnem. Kažu, „Čujemo se mi preko interneta ali isto ga ti pozdravi“. U tom momentu se ošetih kao da je devetstota godina kad su se rođaci pozdravljali s jednog kraja svijeta na drugi preko ljudi koji su igrom slučaja dospijevali u određene krajeve svijeta, i u jednom momentu poželjeh da imam određene moći da bih svima njima dovela rođake tamo pa da svi zajedno šedimo i razgovaramo do mile volje, da ih usrećim.

Pošto sam žurila da se upoznam i sa ostalima, kojih je bilo skoro stotinu, krenuh da se pozdravim sa njima. Dok smo se pozdravljali starija kćerka mi je dala njenu vizit karticu i rekla da kad god dođem u Urugvaj da je njihova kuća i moja. Bila je tu i Marija Zvicer iz Dok Suda, koja mi priđe sa rečenicom: „Zdravo, ja sam Marija Zvicer, jesi li ti iz Crne Gore?“ Odgovorih potvrdno i u istom momentu je upitah „Zvicer iz Cuca, je li?“ „Ja ne znam odakle je moj ded, znam samo da je iz Crne Gore, ali bih voljela da saznam, možda imam neke rođake tamo.“ Ponovih joj da je iz Cuca sigurno na šta me ona zbunjeno pogleda i upita, „A kako znaš?“ Objasnih joj da su kod nas određena prezimena samo iz jednog mjesta, i da manje-više svi znaju odakle je koje. „Ah, prelijepo, to nije kao kod nas ode, ode čak ima familija koje su se davno raselile po cijeloj Argentini pa im se ni dan-danas ne zna adresa. Možeš li mi pomoći da

Sa porodicom Vidović iz Montevidea, Urugvaj

pronađem bilo šta u vezi dedove familije tamo?“ Odgovorih joj da ću sa zadovoljstvom to učiniti, na šta me je pozvala kod nje u Dok Sud na mate, čaj koji se u Argentini pije u ogromnim količinama, toliko da na ulici možete vidjeti ljude koji šetaju sa termosom u rukama.

Pozdravih se i sa njom i krenuh da se javim familiji Ognjenović, braći Emiliju i Danilu, pa Sergiu Otaševiću, Mariju Klisiću iz Urugvaja, Emiliju Mirku Želaliću, Milošu Deretiću, i tako u nedogled, dok se nijesu počeli razilaziti. Upisivala sam u svom rokovniku podatke onih koji ne znaju ništa o familiji u Crnoj Gori, ne bih li ih nakon mojeg povratka istražila.

Kako više nijesam znala kome prije da se javim, a htjela sam svima, pred kraj sam jedva uspjela da se javim Huan Karlosu Lakoviću, čovjeku za kojeg sam, kad sam ga ugledala prvi put, rekla da je prosto nevjerovatno koliko njegov lik i stas odaju da je Crnogorac. Ko i najmanje zna kako izgledaju ljudi iz Crne Gore zaključio bi, među hiljadama ljudi, da je baš on Crnogorac. Izgledao mi je u tom momentu kao da je iz Kuća što mi je i potvrdio kasnije, nevjerovatno! Zatim sam se upoznala sa

Alehandrom Novakovićem iz Bjelopavlića koji je došao sa svoja dva sina, Ljubom i Ivanom i sa kćerkom Jovankom čije lice krasi više poznatih svjetskih modnih časopisa. Jovanka je poznata manekenka i foto model.

Poslije tog skupa više ništa nije bilo isto, sada sam mnogo više znala o našoj dijaspori u Argentini. Saznala sam da su to ljudi koji i na sam pomen Crne Gore izražavaju ogromnu sreću. Većina njih nikada je nije posetila, ne govore naški, ali sa toliko ljubavi pričaju o njoj da prosto naćeraju čovjeka koji se ovamo rodio i odrastao da se zapita koliko u stvari voli zemlju u kojoj živi. Oni su mi pomogli da je zavolim još više, kakva god ona bila u sadašnjosti, pomogli su mi da svoje pretke gledam na posve drugačiji način, da poštujem svoje korijene i da ih nikad ne zaboravim. Pomogli su mi da shvatim koliko je zapravo teško živjeti naolikoj daljini, decenijama ne znati ništa o svojoj zemlji, nemati nikakve novosti, da ne pominjem neke zvanične posete ili, možda, oslonac od države matice. Kontakti sa porodicama su se najćešće gubili zbog ogromne daljine i zbog loše ekonomske situacije, i ovih ovde i onih tamo. Samo za putnu kartu potrebno je bilo, a i danas je, izdvojiti poveću sumu novca. Zato sam toliko srećna sada dok ove redove pišem i kad pomislim da se poslednje godine bukvalno ne mogu uporediti sa onim vremenom od prije nekoliko decenija. Od kad je Gordan Stojović počeo da se bavi ovom temom i od kad je samoinicijativno posjećivao crnogorske kolonije u Argentini, pa sve do njegovog sadašnjeg diplomatskog angažovanja, uradio je više nego što bi se na državnom nivou učinilo do sada. Mislim da je upravo za sve to zaslužna ljubav prema našim ljudima tamo, kao i ljubavi svih nas koji se bavimo ovom temom. Danas crnogorska dijaspora u Latinskoj Americi poprima novu dimenziju. Iz dana u dan se sve više inteziviraju kontakti njih sa državom maticom, i ne samo onih iz Argentine, već iz Bolivije, Paragvaja, Urugvaja, Čilea, Brazila pa sve do Meksika. U Argentini već

djeluje mreža počasnih konzulata kao i organizovane zajednice u nekoliko provincija. U Urugvaju je takođe od skoro otvoren počasni konzulat, zajednica je u procesu organizovanja, u Paragvaju takođe djeluje počasni konzulat, dok u Boliviji i Peruu postoje već potencijalni kandidati za počasnog konzula.

Pomogli su mi da shvatim koliko su oni zapravo bitni za državu Crnu Goru. S obzirom da bi i dva dana bila premalo da porazgovaram sa svima njima, svakog od njih sam uspijevala na kratko pitati da li slučajno nešto zna o životu mojih prađedova, Petra Otaševića i Boška Vujovića, koji su živjeli tamo. Nijesam naišla na pozitivan odgovor, ali sam se nadala da ću makar za jednog nešto saznati do kraja mog putešestvija po Argentini. Prađed Petar Otašević je živio u Argentini skoro četrdeset godina, dok je drugi prađed po babi, Boško Vujović, živio od 1908. do 1921. godine u Argentini.

Skup je završen. Krenuli smo da ispratimo Karinu, morala je ići zbog sjutrašnjih obaveza na poslu. Bilo mi je žao što nijesmo mogli provesti malo duže vremena zajedno, ali sam bila srećna znajući da ćemo i nju posetiti pred kraj putovanja, u gradu Tandilu će takođe postojati velika kolonija Crnogoraca. Već je bila ponoć, stigli smo na stanicu Retiro koja vrvi od ljudi čak i u časovima poslije ponoći. Ušla je u autobus i mahala sve dokle nije izašao sa perona, pokazujući svoj ruksak sa crnogorskim grbom.

Sledećeg dana, na poziv Silvane Marković, otišli smo u grad Tigre u veslački klub „TBC“ čiji je ona član. Silvana je takmičar i šampion u veslanju. U „TBC“-u trenira i priprema se za takmičenja. Tigre je grad udaljen od Buenos Ajresa nekih četrdesetak minuta vožnje automobilom. Kada uđete u Tigre dočekuju vas visoke palme i prašnjavi tereni, moglo bi se reći da je to srce latino nacije. Naprijed, u centru će je i klub su popločane ulice, nešto nalik našem Petrovcu. Ispred je ogromna Captain River – rijeka Kapetan. Ušli smo u čamce i krenuli. Njihove rijeke izgledaju kao mora ili ogromna jezera, izuzev

boje koja je braon. Dok su oni veslali ja sam se trudila da što više fotografišem, jer su mjesta pored kojih smo prolazili izgledala kao raj. Kada prođete širi dio rijeke ulazite u užu, đe su sa strana omanje vikendice sa velikim zelenim površinama ispred i sa obaveznim asadom (roštiljem). Vikendice koje podsjećaju na kubanski stil, sa cijenama su jako povoljne za Evropljane, su me oduševile. Pomislih zašto naši ljudi ne ljetuju u Argentini kad troše trostruko više novca u evropskim zemljama. Bili bi očarani ovakvom ljepotom, a i spona između Argentine i Crne Gore bi se učvrstila samim dolaskom turista. Na kraju zaključih da još niko nije prezentovao Argentinu kao turističku destinaciju kod nas. Ako ikada neko to bude radio, potrudicu se da mu u tome pomognem. Nakon povratka sa rijeke večerali smo u obližnjem restoranu. Počela je jaka kiša sa grmljavinom, krenuli smo ka Buenos Ajresu sa Patricijom i Ernestom, Silvaninim prijateljima.

Neumorno sunce je i ovog dana sijalo, gužva u saobraćaju, užurbani prolaznici i miris koji i danas ponekad ošetim, odavali su veličinu ovog predivnog grada. Obožavam velike gradove. Nekako, u takvim gradovima ja budem prava ja, pogotovo zato što je ovo grad zelenog kontinenta u koji sam zaljubljena još od djetinjstva.

Ovaj dan smo dogovorili susret sa Luisom Jovović porijeklom iz Čeklića, koju sam do tada poznavala samo preko interneta. Njen đed Petar Jovović je došao u Argentinu 1907. godine sa suprugom Jovanom Popović i sinom Veljkom, njenim ocem koji je bio tek rođen. Veljko se oženio Milkom Vujović, takođe kćerkom tadašnjih iseljenika.

Sjeli smo u obližnji kafić da je sačekamo. Milorad se sa njom već upoznao i poklonio joj par suvenira, među njima i našu zastavu. Stigla je i raširenih ruku pohrlila ka nama govoreći kako je srećna, i odmah počela pričati o svom ocu, babi i đedu. „Evo, ja imam sedamdeset godina i tek sad srijećem ljude iz domovine

Kafić „Bjela“
u kvartu Rekoleta,
Buenos Ajres

mojega oca. Ne znam tačno mjesto đe se moj đed Petar rodio, ali je vazda pominjao neko mjesto.“, i izgovori riječ sa španskim narječjem za koju smo mi zaključili da su Čeklići. Rekoh „Čeklići?“ „Jeste, jeste.“ potvrdi ona. Kaže, „Stalno su pominjali to mjesto, možda su htjeli da mi unučad zapamtimo ne bi li nekad saznali nešto o istom. Ali, znate kako je teško sve to odavde, mnogo smo daleko, ali je nama Crna Gora vazda u srcu bila i biće. I evo sad srijećem vas, nadam se da ću do kraja života uspjeti da saznam nešto više o đedovoj familiji tamo, jer ne bih voljela da ako tamo imamo rođake, da misle da od Petra nema nikoga, voljela bih da u rodoslovu stoji i njegovo ime i ime mojega oca, i ime moje sestre i mene.“ Emocija je prosto nemoguće sakriti kad čujete ovakvu priču.

U jednom momentu je krenula da traži nešto po torbi. „Evo ti“, reče, „ovo je za tebe, nije puno, sitnica“. Otvorih paketić u kojem je bila ogrlica. „Daj mi da ti je stavim, to je poklon koji kad god pogledaš da se šetiš familije Jovović iz Buenos Ajresa.“ Dugo smo nakon toga pričali o istoriji Crne Gore kao i o sadašnjim zbivanjima u njoj što je ona jako pažljivo slušala i na kraju rekla – „Nadam se da ću jednog dana doći.“ Svaki pozdrav sa

tim ljudima je djelovao kao iz nekog filma. Čvrsti zagrljaji, suze i njihova nada da će jednog dana doći u zemlju svojih predaka, odavali su njihove snažne osjećaje prema svemu što je crnogorsko. Kao i svi koje smo upoznali i ona tokom pozdravljanja naglasi. „Ako ikad ponovo dođes u Buenos Ajres moja kuća je i tvoja kuća, zapamti to.“

Pozdravismo se i krenusmo da se nađemo sa Robertom Krivokapićem, Mišovim rođakom, porijeklom iz Cuca i njegovom suprugom Beti, koja je potomak Italijana. Došli su za nas svojim, za današnje prilike modernim kamionetom požurujući nas jer su nas ostali članovi familije već čekali u restoranu. „Vamos, vamos.“ u prevodu – „ajde, ajde“, pozdravi nas Roberto. Ovog puta išli smo u Puerto Madero, jedan od najluksuznijih djelova Buenos Ajresa.

Visoke zgrade u staklu, ispred njih rijeka La Plata. Puerto Madero je najnovija gradska četvrt, izgrađena na mjestu bivše luke nazvane po poduzetniku Eduardu Maderu koji ju je izgradio krajem 19. vijeka. Početkom 20. vijeka pojava većih brodova Puerto Madero učinila je neadekvatnom lukom, te se sav promet seli u „Puerto Nuevo“ (Nova luku). I pored više pokušaja obnove, napušteni Madero propada do 1989. kada započinje proces obnove. U samo 10 godina doživio je potpunu transformaciju od najzapuštenijeg do najekskluzivnijeg i najsavremenijeg kvarta u gradu, sa stambenim zonama, poslovnim centrima, privatnim univerzitetima i luksuznim hotelima. Čuveni arhitekti ostvarili su projekte u Puerto Maderu, koji se danas smatra jednim od najuspješnijih projekata obnove u svijetu. U restoranu „Portenjo“ su nas čekale Betine dvije kćerke, Mara i Adriana sa svojim sinom.

Sa Marom sam se odmah sprijateljila i već poslije desetak minuta odlučila da ću ići sa njom na jedan čas salse, na njeno insistiranje. Roberto je takođe član crnogorske zajednice u Buenos Ajresu i neko ko se puno zalaže da ona napreduje u svojim

Sa Robertom Krivokapićem i njegovom porodicom,
Dragom Mićunovićem, Miloradom Krivokapićem

aktivnostima. Jednostavno, kada ga vidite, krupnog stasa, sa brkovima i krupnim očima, zaključite – kakav kršan i gord čovjek, ali njegove krupne oči i njegov pristup ljudima potvrđuju da je to jako human.

Nakon ručka sa Robertom i njegovom familijom sreli smo se sa Jelenom, Gordanovom suprugom koja nas je pozvala na večer argentinskog tanga. Sreli smo se u ulici Kažao i krenuli ka veličanstvenoj akademiji tanga Majoral i Elza Marija, koja nudi časove tanga kad god ste zainteresovani. Bukvalno možete poći na jedan čas tanga i nikada više. Nije potrebno da se najavljujete ili zapitkujete da li možete, samo uđete, platite kartu i izaberete instruktora. Akademija se nalazi na drugom spratu jednog od bezbroj nebodera, odiše elegancijom i ukusom. Izglancani i sjajni parket, bijeli zidovi kao i stakleni lusteri koji sežu skoro do glave daju tim prostorijama istorijsku i elegantnu notu.

Kako smo ušli, istog trena se ispred mene pojavio omanji muškarac u crnom odijelu i crvenim plišanim cipelama, crne naljane kose i sa jako upečatljivim obrvama. Uzimajući me za ruku predstavi se: „Ćao, ja sam Pablo“, i krenusmo da plešemo. Ja onako zatvorena, tipično crnogorski i sa osjećajem da ću se osramotiti, jer ne znam da igram tango, reko mu „Izvini, ali ne znam da igram, ne mogu tek tako“, misleći da je za početnike nužno da prvo savladaju osnovne korake, polako, jedan po jedan. Rekao mi je da samo plešem. I zbilja, za par minuta sam i naučila par osnovnih koraka. E, to je upravo jedna od nekoliko stvari koja mi se neobjašnjivo sviđa kod tog naroda, ta opuštenost, neposrednost, bez šekirancije, lagano. Tokom plesa, a na osnovu njegovog pitanja odakle sam, održah mu kraći čas o Crnoj Gori. Nakon toga mi je prišla Elsa Maria, vlasnica akademije koju je osnovala sa svojim suprugom Majoralom. Oni su supružnici, partneri u plesu i jedni od najpoznatijih instruktora tanga.

Kasnije su nam pokazali njihove fotografije sa gotovo cijelim holivudskim kremom, od početka sedamdesetih pa do danas. Pomislih, da sam i više nego privilegovana. Elsa i Majoral su davali časove svim poznatijim umjetnicima Holivuda. Nakon dvosatnog plesanja, napustili smo akademiju sa pozdravima i pozivom da ako opet nekad dođemo u Buenos Ajres budemo njihovi gosti.

Sjutradan sam odlučila da posetim jednu od najvećih ulica Buenos Ajresa, ulicu Nueve de julio – deveti jul. Deveti jul je dan nezavisnosti Argentine koju su dobili 1826. godine. Krenula sam sa Gordanom i Dragom, koji je i dalje bio u Buenos Ajresu, jer je po planu trebalo da idemo zajedno u Ćako. Stigosmo do ulice Devetog jula, koja više podsjeća na neki ogroman kvart i sa obeliskom koji se kupao u suncu na kraju ulice. Čuveni obelisk se nalazi na kraju ulice Devetog jula na Trgu republike i jedna je od najpoznatijih znamenitosti grada. Izgrađen je 1936. godine u čast 400-godišnjice osnivanja grada, na mjestu đe je prvi put okačena argentinska zastava. Visok je 67 metara. Zbog velikog broja

Jedna od najprometnijih ulica u centru Buenos Ajresa – Florida

obaveza Gordan nas je ubrzo napustio, a Drago i ja smo nastavili ka obelisku, ne bi li posetili jednu od najprometnijih ulica, Floridu. Krenuli smo pješke, jer je u Argentini sasvim normalno da pješačite i do dva kilometra ne bi li stigli do određenog mjesta. Oni to zovu kvadre, trebali smo preći oko deset kvadri.

Nezaobilazno fotografisanje turista me je spriječilo da se približim tik do obeliska, ali sam pronašla jedan dobar ugao, odakle me je Drago fotografisao. Konačno, zagazismo u Floridu. Stadosmo na pješački prelaz, vidim preko puta čeka oko pedesetak ljudi. Prvo moje pitanje koje sam uputila Dragu bilo je: „Što rade ovi ljudi ođe?“, misleći da nije neki događaj u pitanju, ali opet se zbunih, đe baš na rubu pješačkog prelaza. Drago mi odgovori uz ogroman smijeh da ljudi čekaju da pređu ulicu. Nasmijah se i ja, i shvatih da će mi trebati dosta vremena da se naviknem da boravim u zemlji koja ima preko četrdeset miliona stanovnika.

Argentina je zemlja koja spada u najveće proizvođače mesa, sasvim je logično da kožu koriste u razne svrhe, za proizvodnju

suvenir, šivenje jakni i proizvodnju cipela. Kako smo hodali Drago mi pokaza zgradu u kojoj je njegov otac Andrija nekada imao kancelariju. Već smo krenuli nazad, i onako dok pričamo i pokušavamo da se probijemo kroz masu ljudi, odjednom začuh „Ej, djevojko!“ Okrenusmo se, odjednom iz ogromne gužve se stvori omanji čovjek „Čuo sam vas kako pričate a i po izgledu zaključih da niste odavde. Da, da, ja sam iz Bosne, po izgledu sam prepoznao da niste odavde zato vas pozvah.“ Eto, ta mi se osobina kod Balkanaca puno sviđa, kad su tamo neđe na kraju svijeta ukoliko sretnu nekog sunarodnika obavezno mu se jave. Popričismo malo i brzo se pozdravismo.

Uveče smo se sastali sa Gordanom, Jelenom i Mišom u tržnom centru „Barulić“. To je bila noć kada ćemo ja i Mišo odlučiti kuda dalje. S obzirom da smo bili u provinciji Buenos Ajres, u centru, trebali smo posetiti još djelova istog, kao i ostale provincije. Odlučili smo da nakon Buenos Ajresa krenemo sa Dragom u Čako. Odlučili smo da prvo idemo tamo jer cijelo naše putovanje ne bi imalo smisla da ne posetimo tu provinciju u kojoj ima najviše potomaka Crnogoraca i će se mogu zateći i dan-danas obilježja crnogorske istorije, kulture i tradicije. Nakon Čaka, ja idem u provinciju Santa Fe, a Mišo u Kordobu i grad Pergamin. Toliko smo mjesta trebali posetiti a tako malo vremena smo imali, tako da smo odlučili da pojedinačno posjećujemo određene provincije i gradove u njima, ne bi li sakupili što više informacija i vidjeli kako funkcionišu naše kolonije tamo danas, zbog čega smo i organizovali ovaj poduhvat. Nakon Santa Fea i Kordobe, vraćamo se opet u Buenos Ajres, glavni grad La Platu, a nakon La Plate nastavljamo sa gradovima General Maderijagu, Tandil i opet nazad u Kapital Federal, kako oni nazivaju centar grada.

Provincija Ćako

Na stotine ljudi je čekalo da se ukrca u ogromne autobuse. Pronašli smo peron na koji dopijevaju autobusi koji idu za Ćako. Karta je bila rezervisana za Roke Sanz Penju, grad u kojem Drago živi, sto pedeset kilometara od glavnog grada Ćaka, Resistencije. Moje čuđenje na određene stvari u Argentini nije prestajalo. Kako smo ušli u autobus ljubazan domaćin autobusa nas je smjestio po broju sa karte na kojoj piše „koće kama“ što u prevodu znači autobusi sa krevetima. Opet začuđeno pogledah i da ispred mene je stvarno stajao krevet i to kožni, jako udoban, koji se može podesiti i kao fotelja.

Ispred nas je bio put dug hiljadu i sto kilometara. Kako je bila noć vrlo brzo sam zaspala. Probudilo me je sunce koje se polako probijalo kroz prozor. Ispred nas su bile nepregledne ravnice uglavnom sa stadima stoke. Bili su to predjeli koji uopšte ne liče na krševitu Crnu Goru. Ogromni pašnjaci sa stotinama, a poneđe čak i hiljadama goveda, i tako skoro četiri sata bez ijedne kuće na pomolu. Stigli smo u Korientes, provinciju koja je od Ćaka udaljena nekih tri sata. Prolazimo pored rijeke Parane. Drago nam reče da tu živi njegov sestrčić Dijego i da ćemo za par dana doći u posetu. Prošli smo Korientes. Konačno, nakon četrnaest sati puta ušli smo u Ćako.

Dočekale su nas opet ogromne nepregledne ravnice. S vremena na vrijeme smo mogli vidjeti i poneko drvo, ali uglavnom su to bile ravnice u posjedu lokalnog stanovništva đe pojedini stanovnici imaju pojedinačno i do dvije hiljade hektara zemlje. Kroz misli mi prođoše imovinski kartoni našeg stanovništva, đe u prosjeku svaki domaćin ima nešto manje od jednog hektara. Ćako je provincija u kojoj su glavni izvori života stočarstvo i poljoprivreda. Uglavnom uzgajaju soju i pamuk. Stigli smo do mjesta Kitilipi, već su se nazirale kuće Crnogoraca –

Autobuska stanica u
provinciji Korientes

Jovanovića, Martinovića, Milića.... Drago nam je objašnjavao da su svi ti predjeli koji sada izgledaju kao ravnice početkom dvadesetog vijeka bili ogromne šume koje su pored ostalih imigranata kršili i Crnogorci, ne bi li obezbijedili sebi pristojno mjesto za život.

Stigli smo u Maćagaj, omanji grad u kojem živi Lito Jabučanin, porijeklom sa Cetinja, kojem smo prije našeg polaska obećali da ćemo ga posetiti. U Maćagaju takođe žive i ostale mnogobrojne familije kao što su Vulekovići, Milići, Jovanovići, Janovići. Nastavili smo put i konačno stigli u Roke Sanz Penju. Na stanici nas je sačekao Dragov sin Rajan. Spakovasmo kofere i krenusmo ka kući Dragove majke Sofije koja je rodom od Samardžića. Sa nestrpljenjem sam iščekivala da izađem iz auta. Stigli smo, na vratima nas je sačekala Sofija koja na perfektnom crnogorskom jeziku izgovori „Dobro nam došli, jeste li dobro putovali?“ Kako me je zagrlila čvrsto ošetih u njenom tijelu blagu drhtavicu a kasnije viđeh i suze. Ošetih isto i kod sebe. „E sine moj, neka ste došli, da je sreće da nam

stalno dolazi neko iz Crne Gore, a bogomi i da mi tamo idemo češće, no znaš kako je i kako se može.“ Na stolu nas je čekao ručak. „Ajte ajte, da obidemo nešto, naputovali ste se, pa ste i gladni sigurno.“ Šedosmo da jedemo. Pogled mi je kružio po zidovima na kojima su stajale fotografije Andrije i Draga i cijele familije: Andrija je Dragov otac a Drago ded. Dalje, na zidu stoji ikona svetog Arhandela kao i slika manastira Ostrog.

Ono što me je fasciniralo jesto to da kad smo ušli u Sofijinu kuću, čuh crnogorske izvorne pjesme koje je Sofija pustila vjerovatno radi što ljepše dobrodošlice, mada kasnije reče. „E čujete li ovu muziku, e ovo ja slušam svaki dan, ustanem i upalim pa sve dok ne izađem iz kuće, pomažu mi da stalno mislim na Crnu Goru, no se mi svakako ne osjećamo daleko, to je naša domovina vazda bila i biće.“

Opet, ne prestajući da se čudim, osetih se jako čudno, tačnije presrećno. Izlazim ispred kuće, ispred mene palme, čudno nebo koje se na prvi pogled spaja sa zemljom jer tamo nema planina i brda, osjeća se južnoamerički duh, iz drugih kuća dopire španjski jezik, na ulici ugledah par ljudi čija lica izgledaju kao lica Indijanaca (poslije sam shvatila da su to potomci Peruanaca) a iz kuće ispred koje stojim dopire pjesma „Tekla voda na valove, o javore zelen bore“. Nasmijah se, onako baš od srca i prihvatih to ogromno stanje sreće. U tom momentu se osetih kao neko jako bitan, bitan u smislu da sam prešla 13 000 kilometara i da se osjećam kao kod kuće, ali baš u pravom smislu te riječi. Bitnom i zato što sam osetila da u tom dijelu svijeta postoje ljudi koji su i više nego neko ko promoviše našu zemlju.

Uveče smo izašli da upoznamo grad. Kako smo zakoračili u centar grada koji je po svemu sudeći, mjesto će možete sjesti u nekoj od bašti kafića i slobodno dovikivati nekome iz druge bašte preko puta, nekako opušteno mjesto.

Na ulicama je bilo puno motora koje lokalno stanovništvo smatra najlakšim vidom prevoza. Na jednom motoru možete

vidjeti čak i po troje ljudi za kojima se diže prašina nepreglednih ulica i makadama. Birajući mjesto će ćemo se stacionirati, primijetih da nam u susret idu dva muškarca od po nekih pedesetak godina. Pozvaše Draga sa daljine pa zaključismo da su mu to drugovi. „Ajmo tamo, ono su naši“, reče Drago i krenusmo ka njima. Bili su to Hugo Pejović porijeklom iz Bjelica i Pablo Doknić porijeklom iz Golije. „Vamos, vamos“ „Ajte, Ajte!“ pozdraviše nas tipično crnogorski. „Montenegrinoooooo nuestros“ – „Crnogooorci našiiii“, uzviknu Hugo, „kako nam je milo što ste došli. Odakle ste vi tačno, iz kojeg grada?“ Objasnismo im uglavnom sve i tokom priče o Hugovim precima shvatismo da mu je Mišo rođak, jer mu je baba od Krivokapića.

Eto, ni na kraju svijeta ne možete pobjeći od rođaćkih veza. Razgovarali smo do kasno u noć o njihovim precima koji su došli u Argentinu a o čijim životima u Crnoj Gori nijesu puno znali. Hugo je iz Bjelica, njegov prađed Krsto Pejović je došao u Argentinu sa suprugom Čanom i od tada gubi svaki kontakt sa familijom u Crnoj Gori. Obećali smo mu da ćemo kad se vratimo istražiti da li od Krstove familije postoje potomci danas. Hugo je i po majčinoj strani Crnogorac.

Drago je šutradan organizovao prijem za nas kod gradonačelnika, Herarda Čipolinija kojeg smo upoznali tokom njegovog boravka u Crnoj Gori đe je bio došao povodom bratimljenja između grada Roke Sanz Penja i Nikšića. Cilj sastanka je bio razgovor o našoj koloniji u provinciji Čako i eventualnim aktivnostima koje planiramo realizovati u njoj. Sastanak je bio i više nego uspješan. Gradonačelnik je ustupio parče zemlje crnogorskoj zajednici na kojoj bi mi kao fondacija pomogli izgradnju crnogorskog doma u kojem bi naši iseljenici mogli organizovati razne skupove, u kojem bi bio omanji muzej sa narodnom nošnjom i ostalim stvarima koje prezentuju Crnu Goru. Takođe, ustupio je mjesto u Aveniji imigranata a radi postavljanja biste

Saenz Penja, s lijeva na desno: Hugo Pejović, Pablo Doknić,
Milorad Krivokapić, ja i Pedro, Hugov prijatelj

nekoj značajnijoj istorijskoj ličnosti iz Crne Gore. Zadovoljstvo na ukazanom povjerenju od strane gradonačelnika nijesmo mogli sakriti, ali smo sa malom dozom rezervisanosti očekivali i realizaciju dogovorenih aktivnosti. Potrebna nam je podrška i to ne mala. Trebalo je nakon povratka u Crnu Goru uvjeriti određene institucije i organizacije kao i pojedince zašto je baš potrebno i koliko je bitno za našu zajednicu u Ćaku realizovati dogovorene projekte a sve radi pružanja finansijske pomoći koja nam je i više nego neophodna.

Nakon sastanka gradonačelnik nas je pozvao na jedan neformalni sastanak u restoranu čiji je vlasnik takođe Crnogorac, Andrijašević. Nakon ručka smo obišli zološki vrt koji se nalazi na kraju grada. Zahvalili smo se i pozdravili, uz još jedan poziv gradonačelnika da uveče posetimo kulturni centar Sanz Penje će će opština u saradnji sa Ministarstvom kulture organizovati

Dom kulture u Saenz Penji, sa gradonačelnikom Saenz

kulturno veče sa tradicionalnim latino američkim igrama. Ostatak dana smo iskoristili obilazeći lokalne prodavnice ne bi li pronašli proizvode od kože, kao što su šeširi. U jednoj prodavnici u neformalnom razgovoru sa prodavačicom zaključismo da je od Vukića iz Crne Gore, ali nije znala da nam objasni iz kojeg su mjesta tačno došli njeni preci. Sa oduševljenjem nas je uslužila i zapisala njen broj telefona na ceduljici ne bi li sa kasnije čuli i pomogli joj oko pronalaženja bilo čega što ima veze sa njenim dedovima koji su iselili u Argentinu. Prosto, u Čaku ne možete preći petsto metara a da ne sretnete nekoga ko je našeg porijekla.

Uveče smo se pojavili u Domu kulture u dogovoreno vrijeme. Gradonačelnik sa svojom suprugom Alisijom nas je opet srdačno dočeka. Ispratili su nas do prvog reda i rekli „Ovo što ćete večeras vidjeti smo organizovali samo za vas.“ U istom

Dom kulture u Saenz Penji – folklorna grupa sa gradonačelnikom Penje Gerardom Čipolinijem i njegovom suprugom Alisijom

trenu kao i mnogo puta tokom ovog putešestvija se naježih od sreće. Program je trajao nekih sat vremena, a tokom programa smo mogli vidjeti tradicionalne plesove iz svih regija Argentine, pa i šire, Bolivije, Paragvaja. Tokom sat vremena smjenjivale su se folklorne grupe raznih predjela i zemalja Latinske Amerike. Na kraju, folklorne grupe su se poklonile i na insistiranje gradonačelnika svi smo se zajedno fotografisali. Na kraju nastupa upoznali smo i Alisijinu prijateljicu Lauru koja je specijalno došla da nas upozna a radi veze sa Crnom Gorom, bijaše od Bulatovića. Rekoh Mišu: „Pa ovđe su Argentinaci manjina.“

Krenuli smo ka Dragovoj kući, đe su već bili stigli Hugo i Pablo, kao i Savo Martinović porijeklom sa Cetinja. Čovjek koji je sigurno visok dva metra, grube fizičke konstrukcije i sa podužom kosicom, pozdravi nas i pozva da šutradan pošetimo njegov ranč i budemo njegovi gosti. Kako je izlazio naglasi:

Valter Pavićević, Milorad Krivokapić i Sofija Samardžić
u Sofijinoj kući u Sanz Penji

„Ali cijeli dan da budete kod mene.“ Potvrdismo da hoćemo. Ostali smo do kasno u noć pričajući o istoriji Crne Gore i njenim uspjesima i nedaćama koji su je pratili tokom vjekova.

Već smo ustali, bilo je oko devet časova. Lilijana je uveliko pripremala mate ne bi li sa sobom ponijela poveću količinu. Doručkovali smo kod Sofije i krenuli ka gradu Kitilipi na čijoj teritoriji se nalazi ranč Martinovića. Stigli smo u grad i skrenuli na put koji vodi ka ranču. Prašnjav makadam oivičen nepreglednom ravnicom prikazivao je pravu sliku tipičnih predjela Argentine koje sam do tada gledala samo na televiziji. Ranč je udaljen petnaestak kilometara od grada.

Ogroman ranč koji se pruža na teritoriji koja broji sedam stotina hektara sa nekoliko hiljada grla stoke, velikom farmom,

Počasni konzulat Crne Gore u Sanz Penji

asadom koji je već bio u pripremi (asado je tipična priprema mesa kod Argentinaca, na metalnom štapu koji je zaboden u zemlju, na kojem su razapeta goveđa rebra ispod kojeg je žar) i gazdom Savom koji nas dočeka izlazeći iz svog prašnjavog kamioneta kojim je bio u obilasku ranča.

Ogromna kuća sa ogromnim bazenom, trpezom koja se pruža uzduž bazena i mala tenda sa muzičkim uređajem i mikrofonom će je Savov prijatelj već zabavljao pridošle goste tipičnim argentinskim pjesmama bio je predivan prizor. Kako smo zagazili u dvorište, prijatelj nas pozdravi sa „Dobrodošli“. Fascinirani načinom pripreme mesa odmah smo otišli do asada će nam je Savo objasnio kompletan način pripreme. Zatim smo pošli do nekoliko konja koji su stajali uz ogradu, za koje je Savo rekao da ih toliko voli kao da su članovi njegove porodice.

Krenusmo opet ka dvorištu kuće, đe nam Savo reče da će ubrzo doći jedan prijatelj iz Maćagaja. Iz daljine smo ugledali bijeli kamionet iza kojeg se podizala ogromna prašina i iz kojeg se vijorila crnogorska zastava. Fascinirano smo pratili kretanje kamioneta sve dok nije stigao ispred kuće.

Bio je to čovjek od nekih sedamdeset godina, Danilo Janović, koji priča našim jezikom, doduše sa prekidima, jer španska svakodnevica i nedostatak ljudi koji zbore naši nijesu dozvoljavali da isti savršeno očuva. Prišao nam je sa pozdravom „Pa je li moguće da je opet neko došao? Neka ste, neka ste, vazda nam dolazili.“ Primijetih da su ga emocije sustigle i da je zaplakao. Zagrlih čvrsto čovjeka kojeg poznajem samo par minuta, osetih se kao da ga poznajem par godina i neku neobjašnjivu bliskost, kao da mi je neki rod. „Ajmo da sjednemo da prozorimo koju“, sada već ozaren reče. Pričali smo o Crnoj Gori, njenoj istoriji pa sve do sadašnjih dešavanja u njoj, našim precima koji su se iselili u Argentinu i svemu što ima veze sa dvije države koje, po meni, imaju neraskidive veze.

Asado je već bio gotov, Savo ga prinese stolu i svakom ponaosob odreza parče. To meso koje sam probala je bilo veoma prijatnog ukusa. Inače, tokom cijelog mog boravka u Argentini sam pojela sigurno nekoliko kilograma mesa, što kući ne bih pojela ni za par godina. Način hranjenja životinja, predjeli u kojima životinje borave, kao i način pripreme, uveliko doprinose tom specijalnom ukusu.

Muzika opuštenih latinoameričkih ritmova nas je natjerala da ustanemo i plešemo na jedan sasvim nov i posve opušten, lijep i specifičan način. Inače, ono što mi se najviše sviđa, kada govorimo o načinu života koji su poprimili u Argentini jeste opuštenost u življenju. Kod njih nema baš puno pravila kao kod nas. Tokom ručka smo nekoliko puta ustajali i plesali. Ljudi od osamdeset godina su plesali kao da imaju dvadeset, pa opet sjednemo i jedemo, pa onda neko ustane da pjeva, pa mu se svi pridružimo, i sve tako u nedogled, dok se ne umore.

Basilio – Vasilije Janović

Mišo i ja smo napravili jedno omanje iznenađenje, donijeli smo CD sa pjesmama crnogorskih izvođača. Pustili smo CD i na njihovo oduševljenje krenuli svi da plešemo. Nije bitno bilo koji je ritam u pitanju, bitno je da su sa oduševljenjem slušali i najmanji takt svake pjesme i pokušavali da uz svaku pjesmu otplešu najbolji ples.

Pogotovo je to bilo zanimljivo za Savove prijatelje koji nijesu porijeklom Crnogorci i koji nemaju nikakve veze sa Crnom Gorom. Bili su oduševljeni svakom pjesmom koju su čuli, čak su izvodili neke skečeve ne bi li doprinijeli da njihovi gosti odu sa nevjerovatnim utiscima sa ranča, što se na kraju i desilo. Čak sam ja otpjevala nekoliko pjesama, što je i više nego čudno. Ja Dragana, antitalenat za pjevanje, čak kada želim nekome objasniti tokom razgovora o kojoj pjesmi mu pričam, ne umijem otpjevati ni toliko. Tamo sam pjevala i to nekoliko pjesama. Tamo sam bila prava ja, kao što rekoh na početku priče. Toliko lijepih situacija smo proživljavali na našem putešestviju da sam doživljala i to da i ono najgore iz mene zvuči ili izgleda lijepo.

Zamislite samo, koliko su se ti ljudi potrudili da nam ugrade. Mislim da ne možete čak ni zamisliti. Ja sam to shvatišla tek kad

sam otišla tamo i proživjela sve ovo o čemu vam pričam. Pred kraj smo pripremili ono najljepše. Pozvali smo ih da ustanu i poređaju se u red. Pokušali smo odigrati kolo Zeta. Neki su uspijevali a neki ne. Uglavnom nijesu se predavali, nastavljali su da igraju bez obzira da li je korak ispravan ili ne, htjeli su ispoštovati do kraja svaku notu. U takvim situacijama primijetite da je tim ljudima toliko značajna svaka poseta iz Crne Gore, da njima više i nije bitno da li će znati crnogorsko oro ili šta je pisao npr. Marko Miljanov, već da su njihovi sunarodnici sa njima, da dijele sa njima ono što su naši preci dijelili između sebe, a to je ona iskrena komunikacija i bliskost i osjećaj da smo jedni drugima uvijek „tu“. I zato sam sebi obećala da ću jednog dana otići u Argentinu na duži period, ne bih li im pomogla u bilo kojoj sferi koja se tiče uspostavljanja što kvalitetnijih kontakata sa Crnom Gorom u bilo kom smislu.

Već smo svi bili izašli na ogromnu livadu nakon koje se ranč nastavlja unedogled, đe Savo pojaha konja sa crnogorskim barjakom u rukama. Izgledao je kao pravi vitez iz nekog od mnoštvo bojeva. „Slikaj me“ kaže, „slikaj, možda će ova fotografija pisati nekad istoriju.“ Fotografisismo ga svi ponaosob, nekoliko puta.

Savo Martinović na svom ranču

Kako smo se vratili do kuće, Savo i ja pokušasmo da demonstriramo kako izgleda crnogorsko oro, đe svi aplaudiraše sa širokim osmjesima, i đe uzviknuše svi „Evo je nova snaha“. Od nekoliko stvari koje su zadržali jeste i onaj tipičan crnogorski humor, koji je samo nama smiješan jer ga samo mi i razumijemo. Pričali su, igrali, smijali se, plakali, grlili, vikali, Martinovići, Mićunovići, Janovići, Ostojići, Krivokapići i Otaševići, pišući stranice neke novije istorije, na ranču Martinovića u gradu Kitilipiju, provinciji Čako i državi Argentini, a sve ujedno – Crnoj Gori.

La Montenegrina

Došao je i dan kada ćemo posetiti mjesto koje predstavlja srce crnogorskog iseljništva u Argentini, a to je kolonija La Montenegrina koju je osnovalo sedam crnogoraca davne 1917. godine, dolazeći iz Buenos Ajresa radi obrade zemlje koja je na prvi pogled izgledala kao šuma, koju su oni kasnije krčili, ne bi li obezbijedili zemljište koje bi kasnije obrađivali. To su bili Mitar Mićunović, Petar Kapetinić, Lazar Kosanović, Petar

Milović, Danijel Švorcan i Mitar Milović. Za njih, te daleke 1917. godine provincija Čako je izgledala kao velika prilika za dalji napredak, koji su došavši u Argentinu stalno sanjali, sa koferima u rukama i neizmjernom količinom volje za zaradom, ne bi li se vratili u voljenu im Crnu Goru kod svojih familija i obezbijedili im bolje uslove života. Već smo izašli iz Sanz Penje i nastavili istom putanjom sve do skretanja za La Montenegrinu, đe je stajao zeleni putokaz sa natpisom La Montenegrina, iza kojeg se prostiralo ogromno polje visokih proćetalih suncokreta. Izađosmo da se fotografišemo, obavezno tik uz natpis.

Putokaz koji vodi do kolonije La Montenegrine

Krenuli smo dalje. Pogledah ispred nas, opet samo prašnjav put i hiljade hektara duge poljane sa strana. Kako smo zalazili dublje u koloniju već su se nazirale kuće koje su uglavnom starije izgradnje, dok su neke već bile i oronule. Nije to više bila ona stara La Montenegrina u kojoj su Crnogorci nekad grabili mjesto za izgradnju kuće, sada je izgledala kao mjesto iz kojeg su se mladi ljudi raseljavali u okolne gradove. Prošli smo pored kuće Pedra Petrovića, zatim pored kuće Emilija i Marte Nikčević. Išli smo ka Kulturnom centru „Durmitor“ koji su izgradili Crnogorci ne bi li se tu skupljali iz raznih razloga: slavlja, raznih skupova, časova jezika i sl.

„Durmitor“ je renoviran prije par godina i sad je već ličio na jednu prelijepu građevinu spremnu da primi čak nekoliko stotina ljudi. Sretosmo čuvara koji nas ljubazno pozdravi i primi unutra.

Evo vidite, reče Drago: „Ovde su se naši preci okupljali, ovo im je bila oaza kad su htjeli pobjeći od za njih strane argentinske svakodnevnice.“ Ispred nas je stajao ogroman hol, sa desne strane takođe ogromna kuhinja. U drugom dijelu na zidovima prostorije su stajale fotografije tadašnjih iseljenika, bilo je tu raznih prezimena među njima i Drago Mićunović, ded našeg počasnog konzula koji je iz Crne Gore krenuo jedne a tek sledeće godine stigao u Argentinu. Na drugom zidu okačena je karta Crne Gore. Prošetali smo kroz dom i na kraju se upisali u knjigu poseta.

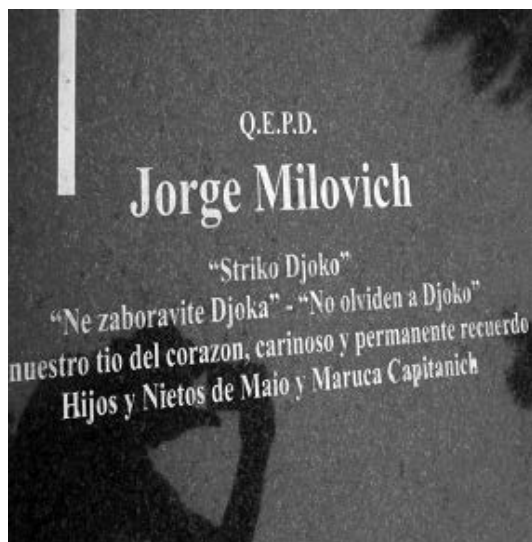

Unutrašnjost kluba „Durmitor“,
na fotografijama Crnogorci iz La Montenegrine

Izašli smo i prolazeći preko ogromne poljane stigismo do groblja. Tipični spomenici, autentični za naše podneblje, nazirali su se između drveća koje je stajalo okolo groblja. Ono što me je posebno fasciniralo je to da se na grobnim pločama nalaze fotografije pokojnika, ali ne fotografije koje prikazuju manje-više svakog čovjeka, već su na njima stajali kršni muškarci sa brkovima, žene u crnom sa crnom maramom na glavi, u crnogorskoj nošnji, onako tipično kao i kod nas.

Uzela sam foto aparat iz torbe i pokušala uslikati što više grobnica sa prezimenima i fotografijama, ne bih li sakupila što

više informacija koje će nam koristiti nakon povratka. To je bio još jedan dokaz da je u provinciji Čako živjela i danas živi ozbiljna brojka naših iseljenika. Krenuli smo ka školi i spomeniku osnivača La Montenegrine.

Groblje u La Montenegrini, nadgrobni spomenici

Škola „Colono Montenegrino“ u La Montenegriini

Poštili smo i školu „Colono Montenegrino“, koju su sagradili Crnogorci 1930. godine, kao i spomenik osnivačima La Montenegrine koji je ovičen sa sedam putokaza na kojima pišu imena njihovih supruge. Krenuli smo nazad preko prašnjavog makadama, okrenuh se u jednom momentu, iza nas se mogao vidjeti ogroman oblak prašine kroz koji se, tek povremeno, ukoliko je blagi vjetar rasprši, može vidjeti put koji vodi unedogled. Napuštali smo ovo posve istorijsko mjesto koje svjedoči o prvim naseljavanjima Crnogoraca na tlo Argentine, njihovom mukotrpnom radu i generacijama koje su izrodili, kao i mjesto koje danas govori više od bilo kojeg dokumenta o Crnogorcima u Čaku. Osetih se šetno i tužno što ne mogu ostati tamo makar nekoliko dana, ali vrlo brzo se to stanje promijeni u stanje neke blage sreće koju je proizveo moj zaključak da sam privilegovana tj. jedna od rijetkih iz Crne Gore koja je posetila ovu crnogorsku oazu.

Krenuli smo ka gradu Tigre. Išli smo na utakmicu „La Montenegrine“, fudbalskog kluba koji je osnovan 2009. godine, a sve u šećanju na koloniju. Prišli smo kapiji kod koje nas je

čekao trener kao i Emilio Nikčević iz odbora kluba, sa sestrom Martom. Kako je znao iz kojih razloga boravimo u Čaku, tog dana trener je organizovao jednu vanrednu utakmicu ne bi li nam prikazali kompletan dojam o značajnosti kolonije La Montenegrine i svega što ne dozvoljava da se ona preda zaboravu. Klubu smo donirali dvadeset dresova koje smo donijeli iz Crne Gore. Sjeli smo na klupu koju su postavili specijalno za nas ispred jedne omanje tribine na kojoj je već navijala lokalna omladina. Igrači su izašli na teren i to u dresovima koje smo im poklonili, ne bi li ukazali zahvalnost.

Baš sam srećna bila. Sudija je odobrio početak utakmice. Opet sam radila nešto za šta sam mislila da nikad ne bih: prosto sebe nijesam mogla zamisliti u svojstvu navijača na fudbalskoj utakmici. Bodrili smo ih sa klupe, povremeno bi ustali i uzviknuli „Vamos ‘La Montenegrina’ Vamos!“ Svaki naš i uzvik navijača iza u njima je izazivao želju da sa jos jačim naletom savladaju protivnika. Nakon utakmice su priredili iznenađenje. Marta je donijela ogromnu tortu koju je ona lično pripremila, ukrašenu bojama naše zastave. Isjekli su tortu i otvorili šampanjac ne bi li na što ljepši način zaokružili to nadasve lijepo druženje.

Kako su tu bili i igrači, obratih se jednom sa „Bravo“, na šta se on zahvali. „Od kojih si?“, upitah ga, misleći da je potomak naših, đe ubrzo saznah da nije. „Nijesam ja potomak Crnogoraca ali sa ponosom igram za ovaj klub. La montenegrina je jedna od najstarijih kolonija, moj đed se družio sa Crnogorcima, kao i ja sada, vidite li na majici – pokazujući na majici trenera znak La montenegrine, – „tih sedam tačaka ispod grba predstavljaju njih sedam koji su je osnovali. A kako je tamo kod vas sad, kakva je Crna Gora? Baš bih volio da pošetim taj dio svijeta, ovi vaši ođe stalno pričaju o njihovoj domovini sve najljepše, da ima i planine i more?“ Trudila sam se da mu odgovorim na sva pitanja koja je znatiželjno postavljao i rekla mu da kad god dođe u Crnu Goru da me obavezno obavijesti. Krenuli smo, pozdravljajući se

Fudbalski klub „La Montenegrina“

sa trenerom i obećasmo da ćemo biti u kontaktu, jer želimo biti u toku kada su aktivnosti kluba u pitanju. Srdačno se zahvalismo i krenusmo.

Maćagaj

Šutradan sam ustala rano. Izašla sam da prošetam malo sama, htjela sam oštetiti svaki momenat koji se dešavao u Saenz Penji tog jutra. Opet motori na ulicama, ne znam koje marke tačno ali nešto poput našeg starog tomosa, puno kamioneta kako starijih tako i novijih modela, sunce koje je sijalo i davalo sve znake da će tog dana biti i preko 40 stepeni, a tek je bio početak ljeta. Uvijek kad otputujem neđe, volim da nekih par sati provedem šetajući sama, ne bih li što više upila osnove njihovog načina života. Kako sam prolazila jednom ulicom koja je bila raskopana, prođe pored mene motor takvom brzinom da mi se oči napuniše prašine, toliko da ništa ispred sebe nijesam vidjela.

Prodavnica u Maćagaju „El Montenegrino“

Užurbano krenuh ka Dragovoj kući, čekali su me da krenemo u posetu kod familije Jabučanin u Maćagaju i posetu crkvi Sveti Nikola. Maćagaj je omanji grad, udaljen svega nepunih sat vremena ukoliko putujete automobilom od Sanz Penje.

Stigli smo do crkve koju su Crnogorci sagradili davne 1938. godine. Crkva sa žutom fasadom i plavim rubovima odavala je mjesto u kojem se nalazi, u pravom južnoameričkom stilu, dok kad uđete unutra shvatite da je to pravoslavna crkva manje-više kao i svaka ovđe kod nas. U unutrašnjosti su nas dočekali sveštenik Branko i dvije časne sestre, od koji je jedna iz Brazila i odlično govori naš jezik. Kasnije nam je rekla da je služila u manastiru Čelija Piperska nekoliko godina i da je tamo naučila jezik.

Ostavili smo skromnu donaciju crkvi i izašli napolje da posetimo grob Aleksandra Konavalenka, ruskog sveštenika koji je i jedan od utemeljivača pravoslavne crkve San Nikolas – Sveti Nikola. Na grob smo položili cvijeće, poklonili se i fotografisali ploču.

Nadgrobna ploča sveštenika Aleksandra Konavalenka na kojoj piše:
„Arhiepiskop Aleksandar Konavlenko,
preminuo 21. maja 1952. Osnivač Crnogorske pravoslavne crkve.
Crnogorci mu posvećuju ovu uspomenu.“

Na vratima nas je dočekala Đurđica, Litova tetka, pozdravom, „Dobro nam došli i vazda nam dolazili, kako mi je milo što ste došli.“ Istog trena, ničim izazvana, nakon pozdrava dobrodošlice je izgovorila: „Samo da znate, mi smo Crnogorci, ovo je crnogorska kuća, naš je ded ovamo došao zato što se borio za njenu slobodu, eto, samo da znate“ i krenu da otvara kutiju sa porodičnim fotografijama ne bi li nam pokazala deda koji je došao u Argentinu, „I da vi rečem, mi smo Jabučanin familija sa Cetinja, imamo rođake tamo, čujemo se često, nijesmo nikad kontakt gubili.“ Svaku rečenicu nam potvrdi Lito, dečko od dvadesetak godina koji je svojom snažnom voljom i uz

pomoć svojih tetaka naučio naš jezik, doduše, onaj arhaični. Na naše pitanje da li bi došao da živi u Crnu Goru, odgovorio nam je da možda bi, ali bi prije pošao ne bi li upoznao neku Crnogorku kojom bi se oženio i vratio u Argentinu. Odmah su nas pozvali da prošetamo kroz kuću i dvorište ne bi li videli šta sve posjeduju. „Ja i Lito živimo ođenake, ja sam učiteljica a Lito uči školu u Sanz Penju, a tamo u polje imamo veliko imanje, tamo je ostatak famelje, sestre mi i braća, oni rade u polje dosta, oni već spremaju ručak, da malo posjedimo ode pa ćemo tamo ondar.“ Lito je otišao da kupi neke potrepštine i čekao nas ispred kuće sa svojim kamionetom, trebalo je da krenem u Tambore, njihov ranč udaljen tridesetak kilometara. Opet prašnjavi makadam kojem se kraj ne vidi, opet sa strana ravnice koje se pružaju unedogled i opet prašina za nama. Dok smo se vozili Lito nam je objašnjavao ko su vlasnici kuća kojih u tom dijelu nije bilo puno. Uglavnom su to kuće đe borave dok rade, dok u obližnjim gradovima stanuju. „Ovo je kuća Vulekovića, ono Petrovića, ovo je Milića“ neumorno su nam objašnjavali Đurđica i Lito, ne bi li uspjeli da nam pruže što više informacija.

Stigli smo u Tambore. Pravi ranč. Kuća u gornjem uglu imanja dok se opet ispred prostire ogromna ravnica sa stokom. „Dobro nam došli“, pozdraviše nas Ruža i Marija, Đurđicine sestre, kao i brat Radoje i Litova majka Rosa. Ono što je zanimljivo jeste to da je familija Jabučanin jedna od rijetkih čiji svi članovi govore jezikom svojih predaka i to onim stariim arhaičnim narodnim jezikom, koji kad bi sada jedan npr. Podgoričanin iz centra grada čuo, ne bi baš razumio. Tu je bio i Litov brat Nikolas koji nosi ime po ocu Nikoli. „Ajte u dom, ajte“ kroz suze izgovori Ruža, omanja žena, od nekih šezdesetak godina, čije tijelo odaje osobu koja mukotrpno obavlja fizičke poslove na imanju, ali joj lice sijaše i iz sićušnih braon očiju su tekle suze, ali one radosne. Vidjevši to, ja postadoh još srećnija. Sjeli smo da ručamo, Ruža je pripremila njen specijalitet – svinjsko

Familija Jabučanin, Lito sa majkom Marijom i tetkom Ružom

meso sa povrćem. U Argentini se najviše jede govedina, svinjsko meso tek malo, ali u kući Jabučanina je svinjsko meso specijalitet. „Naš otac kad je doša ođenake mnogo je jeo ovo meso, bez pečenja nije moga, pa smo tako i mi nastavili, a bogomi je mnogo ukusnije no ovo od krava“. Dok smo razgovarali vrlo često su znali izgovoriti neku riječ na španskom, ali brzo bi se ispravili sa opravdanjem da crnogorski nemaju sa kim zborit sem između sebe, pa se i zaboravi ponekad.

Poslije ručka smo izašli u dvorište, Lito je već bio obukao pončo (i to ne bilo kakav, već pravi tamnocrveni pončo sa resama na krajevima) stavio šešir i popeo se na konja, ne bi li nam prikazao pravu tradiciju Argentine. Fotografisala sam ga neprekidno, poslije sam i ja obukla pončo sa sve šeširom i maramom oko vrata koja je pritegnuta sa zlatnim prstenom.

Podijelili smo se u dva kamioneta i krenuli u obilazak ranča. Tolika imanja naši ljudi tamo imaju da je neophodan auto da bi ga obišli. Bio je to ranč od nekih dvjesta hektara, na kojem uzgajaju razne poljoprivredne proizvode i će stoka nakon sezone dolazi na ispašu. Zanimljiv je podatak da imaju dvjesta krava i

da sve te krave Ruža muze ručno svako jutro i svako več. Kaže, tako je naučila. Nekih tri sata smo obilazili ranč i naravno nijesmo uspjeli u svaki kutak da zavirimo. Vratili smo se kući, đe je Marija bila pripremila mate i poklone za nas. Mišo je dobio maramu koju nose gaučosi a ja posudu za mate koja je stara nekoliko godina. Trebali smo ubrzo krenuti ka Maćagaju. Naš oproštaj je trajao sigurno nekih sat vremena. Nijesu htjeli da odemo, insistirali su da boravimo kod njih nekoliko dana, koliko hoćemo. Nažalost, kako smo bili ograničeni sa vremenom, morali smo krenuti. „Obavezno nam pozdravite tamo naše, ako ih đe sretnete i recite im da ste bili kod nas, i mi ćemo ih obavijestiti, i kad opet dođete u Argentinu ođe možete kad očete i koliko očete.“ Zahvalismo se i još jednom se čvrsto izgrlih sa svima njima, posebno sa Ružom koja mi je postala jako bliska.

Sa Đurđicom i Litom smo krenuli ka njihovoj kući u Maćagaju. Kako smo stigli ispred kuće, ka nama je na motoru prilazio Emilio – Miladin Pavićević rodod sa Cetinja. Već je bilo očigledno da ćemo se tu zadržati još minimum dva sata. „Oni su iz Crne Gore, došli su da nas vide, viđi Emilio, možeš li vjerovat, odavno nam niko nije dodio, aj’ kod nas na mate.“ Ušli smo u kuću ali, na insistiranje Emilija krenuh sa njim do njegove kuće kako bi uzeli kutiju sa starim fotografijama i dokumentima. Inače, to je prvo što uradi svaki od njih kad ih upoznate, odmah se iznose albumi i pasoši njihovih predaka, sa toliko ponosa vam demonstriraju iste, da prosto i mene obuzme onaj osjećaj najnevinije sreće. Stigli smo do pekare čiji je Emilio vlasnik, na njegovo insistiranje sam morala sačekati da okupi familiju ne bi li se pozdravili. Na telefonu je izgovarao puno puta „Ćika de Montenegro... aquí“, govorio im je kako je cura iz Crne Gore došla u pošetu i da bi volio da se upoznamo. Ubrzo su stigli, kćerka i sin Valter koji je član crnogorske zajednice Kralj Nikola – Ćako. „Ooo drago mi je, ja ne znan da priča, samo malo ali...“ i onda nastavi na španskom kako mu je milo

što sam došla i kako je osnove jezika naučio od profesorice Tanje Sekulić koja je svojevremeno davala časove u Čaku. Dogovorismo se da ako uspijemo da se organizujemo sa vremenom kojeg smo imali vrlo malo da se opet vidimo. Vratili smo se kod Jabučana i tu smo nekih dva sata pričali o njegovoj porodičnoj istoriji. Rekao mi je da je krajem sedamdesetih godina dolazio kod njih Dušan, rođak sa Cetinja, ali da od tada i nemaju neke kontakte sa rođacima „Ja bi te zamolio, ako možeš, da provjeriš ovu adresu što ću ti dati sada, nadam se da je Dušan među živima i da živi na ovoj adresi koju nam je ostavio tada?“

Rekla sam mu da ne treba da nas moli, već da kaže što god mi ćemo učinjet za njih ovamo. Rekla sam mu da ću provjeriti, što sam i uradila po povratku, pronašla sam Dušanovog sina, ulica je bila ista samo je broj bio promijenjen, javila sam Emiliju odmah.

Nakon povratka sam, kako tih dana nijesam puno marila o svojoj frizuri, morala poći do jednog od obližnjih frizerskih salona. Preporučise mi frizerski salon čija je vlasnica Monika Petrović, potomak Crnogoraca iz Velimlja. Kako sam ušla u salon, ona je već bila zauzeta oko ostalih mušterija, ali ja joj pridoh i predstavih se. Odmah me je pitala „Montenegro?“ Rekoh „Da“.

Istog trenu je mušteriju predala svojoj radnici i počela oko moje frizure da radi. „Moji su se naselili u La Montenegrinu kad je nastala, tata Pedro još živi tamo. Eh, kako mi je drago što ste došli, što sam te upoznala. Moj đed je porijeklom iz Velimlja ali nikad ništa nijesmo znali o našima tamo, nijesu puno ođe pričali o tome, možda da ne bi načinjali tugu koja ih je morila što se ne mogu vratiti. Teško je bilo našim đedovima ođe.“ Nakon frizure koju ni u kom slučaju nije htjela naplatiti, šedosmo malo na klupici, da upišem podatke o njenim precima i da porazgovaramo još malo.

Sofija nas je kao i svake noći dočekala sa spremnom večerom i izvornim pjesmama. Bukvalno, ona je bila naša majka iz Čaka.

Monika Petrović u svom salonu „Monica Peluqueria“

Toliko pažnje i topline nam je posvetila da sam na kraju rekla da je njena kuća i moja, jer sam se tako osjećala.

Svakog dana sam se sve više i više uvjeravala u Mišovu priču o dočecima i emocijama kod tih ljudi. Puno puta sam se znala zapitati čime smo zaslužili takav tretman. Mi smo samo bili jedan Mišo i jedna Dragana iz Crne Gore koji su došli u Argentinu, na istraživačkoj osnovi i ne bi li se malo bolje upoznali sa našom dijasporom tamo. Kako bi išli u posetu jednima, obavezno bi dolazile i druge porodice, jer su od nekoga čule da je tu dvoje ljudi iz Crne Gore. Činilo mi se, ponekad da i na sam pomen njihove domovine, zadržte.

Te noći smo kod Sofije upoznali i Radovana – Rafaela Nikčevića i njegovog sina Pavla – Pabla. Rafael je Dragov brat od tetke i neko ko je haubu svog automobila obojio u crveno sa crnogorskim grbom, a iz njega se vrlo često mogu čuti gusle dok vozi.

Narednog dana ja sam otišla u Resistenciju, glavni grad Čaka, a zatim u provinciju Korientes kod Dijega Andreasa (Andreas

Las Brenjas, porodice Mijanović, Milović i Delibašić

po dedu Andriji) i njegove vjerenice Lorene. Mišo je otišao u posetu Las Brenjasu gradiću udaljenom pedesetak kilometara od Sanz Penje, ne bi li posetio familije Milović i Vratnica. Takođe posetio je i opštinu Las Brenjas đe je sa predšednikom opštine i u prisustvu potomaka naših iseljenika zasadio drvo masline u dvorištu opštine, nakon čega je upriličen doček od strane opštine i familija Milović i Vratnica. Blanka Vratnica je autor knjige „Descubriendo el Eterno Montenegro“, o Crnogorcima u Argentini. Kako smo tog dana planirali da idemo u Korientes, rano ujutru smo dobili poziv od Sofije Milović porijeklom iz Banjana da posetimo Las Brenjas. Odlučili smo, da ne bi mijenjali plan, da ja idem u Korientes a Mišo u Las Brenjas.

Uveče smo se vratili kasno i na stolu me je čekaio poklon od Sofije Milović, bila je to srebrna narukvica. Nijesam uspjela da se upoznam lično sa Milovićima i Vratnicama ali se nadam da hoću kad odem opet u Argentinu.

Korientes, sa Diegom Andresom Mićunovićem,
Lorenom Malecki i Tatjanom Mićunović

Kako smo tih nekoliko dana u Čaku bili aktivni svakog dana, bukvalno od sedam ujutru do kasnih večernjih sati, prosto smo zaboravili da nam je autobuska karta rezervisana za štradan. Morali smo se u jednom danu pozdraviti sa svima. Htjela sam ostati još makar nekoliko dana, nijesam mogla zamisliti rastanak sa tim ljudima. Toliko pažnje i toliko sreće i lijepih trenutaka smo proveli sa njima da se prosto nijesmo mogli odvojiti od njih. Zamislite samo, svih deset dana koliko smo boravili u Čaku, svakog dana po sigurno deset sati smo se družili sa svima njima. Svakog dana smo išli i vraćali se sa našim počasnim konzulom Dragom Mićunovićem, non stop je bio uz nas, pružio nam maksimalnu podršku i logistiku, bukvalno svih tih deset dana on i njegova familija su posvetili nama.

Osvanulo je naše poslednje jutro ovog putešestvija u Čaku. Spremili smo stvari i izašli u grad, ne bi li uspjeli da kupimo

suvenire koje ćemo nositi kući. Pozdravili smo se sa puno njih i krenuli ka Sofijinoj kući na oproštajni ručak. Kako nijesam znala na koji način da im se zahvalim, jer prosto takve stvari čovjek ne može kupiti, svratih do obližnje cvjećare đe sam kupila dvije ruže za Sofiju i Lilijanu, koje su predstavljale moju ljubav prema njima. Kako smo stigli u Sofijinu kuću, već je bila stigla Ruža Stevović porijeklom iz Cuca sa punom kutijom fotografija njenih predaka. „Evo, dobro sam stigla, u zadnji čas sam čula da ste ođe, ja sam iz Cuca i po ocu i po majci, majka mi je od Krivokapića.“ Opet Mišovi rođaci, nasmijismo se. „Došla sam da vas upoznam, rijetkost je da neko dođe iz Crne Gore, daljina je velika to. Imate li vremena da dođete kod mene na mate?“ Kako nas je samo par sati dijelilo od našeg polaska, nažalost nijesmo uspjeli ali smo narednih sat vremena uz ručak razgovarali.

Nakon dugog pozdravljanja i grljenja, krenusmo sa Dragom i Lilijanom ka autobuskoj stanici. Stigli smo, autobus za provinciju Santa Fe je već bio na peronu. Pozdravismo se sa Dragom i Lilijanom i uđosmo u autobus. Pogledah kroz prozor, vidim da čekaju da autobus krene. Krećemo, autobus je već krenuo ka izlazu sa stanice. U jednom momentu se iznenada zaustavi. Na naše ogromno iznenađenje u autobus je vidno zadihan od trčanja za autobusom ušao Valter Pavićević. „Amiigosss – prijatelji, zamalo da odete! Morao sam vas stići, htio sam vam uručiti ove poklone, evo uzmite.“ Ustadoh i zagrlih ga. „Eto tako, uspio sam, srećan vam put prijatelji, nadam se da ćemo se videti uskoro!“ Izađe iz autobusa i ostade na peronu mašući sve dokle je njegov pogled mogao pratiti autobus koji je sve više odmicao. Ta scena je ostala čvrsto urezana u mom pamćenju, jer je izgledala poput scene iz nekog filma.

Krenuli smo ka Rosariju, glavnom gradu provincije Santa Fe. Opet ogromne ravnice koje se pružaju unedogled. Katkad bi opazili i neku kuću, uglavnom u okrugu autobuskih stanica na

kojima smo stajali ne bi li prihvatili ponekog putnika i ne bi li napravili omanju pauzu. Kako smo htjeli pošetiti što više porodica crnogorskih iseljenika, odlučili smo da ja pošetim familiju Petričević u Santa Feu, a da Mišo ide u La Platu, glavni grad provincije Buenos Ajres kod Krivokapića. Tako smo i uradili.

Već je bilo svanulo jutro, stigli smo u Rosario. Na stanici nas je čekala Lusija Petričević, praunuka Blaža Petričevića iz Meteriza koji je u Argentinu došao 1923. godine sa suprugom Marijom Šofrancac porijeklom iz Rvaša. Lusiju sam poznavala još od ranije, upoznale smo se preko interneta, upravo onda kad sam gledajući na televiziji emisiju „Crnogorci u Latinskoj Americi“ ugledala nju i njenu porodicu koji su pričali o svom dedu i babi i o tome kako bi voljeli da saznaju da li u Crnoj Gori imaju rođake. Ubrzo sam pronašla njen kontakt na internetu i odmah joj poslala pismo u kojem sam izrazila želju da joj pomognem oko pronalaženja rođaka. Sprijateljile smo se nakon njenog prvog odgovora, znale smo pričati satima preko skajpa, đe smo se dogovarale o mogućem susretu uživo. Nakon godinu dana, ja sam već bila u Argentini.

Autobus je stao, pozdravih se sa Mišom uz dogovor da se vidimo kod Petričevića jer će on doći tamo za dva dana. Mišo je produžio svoj put ka La Plati a ja sam izašla u Rosariju. Lusija je student pravnog fakulteta i tog dana je imala ispit, ali me je bez obzira na to, čekala na autobuskoj stanici, pozdravljajući me sa: „Zdravo prijateljice! Kako si? Ne mogu da vjerujem da smo se konačno lično upoznale! Hajdemo da sačekamo taksi!“ Krenusmo ka izlazu i stadosmo u red za taksi. Ušle smo u taksi i krenule ka Lusijinom stanu u kojem živi dok ima obaveza na fakultetu, dok je kuća njenih roditelja u gradu Fuentesu, nekih sat vremena udaljenom gradiću. Kako smo stigle, užurbano je pripremala razne đakonije ne bi li me ugostila što ljepše, među njima i nezaobilazni mate koji piju u ogromnim količinama. Predložila mi je da taj dan provedemo u obilasku grada a da

šutradan idemo u Fuentes, grad u kojem žive njeni roditelji i sestra kao i mnogobrojni rođaci. Sa velikom željom i iščekivanjem zapitkivala me je uz mate o Crnoj Gori i njenim rođacima koje sam pronašla. „Pričaj mi Dragana, će tačno žive moji rođaci, koliko ih ima? Jesi li rekla Filipu da dolaziš kod nas?“ Filip je jedan od Lusijinih rođaka iz Meteriza, sa kojim je Lusija imala kraću komunikaciju preko interneta, ali zbog jezičke barijere su se rijetko kad mogli razumjeti, pa sam ja „posredovala“ u toj komunikaciji ne bih li od Filipa saznala što više informacija o broju potomaka Blažove braće koji sada žive u Crnoj Gori, ne bih li Lusiji dala što više informacija o njenim rođacima koje nikad nije upoznala. „Jesam“, rekoh joj, „rekla sam mu da idem kod vas, pozdravio vas je i rekao da bi volio da se upoznate što prije. Evo, poslao vam je i porodično drvo da vidite da su oni potomci Blažove braće.“ Ubrzo je donijela i njihovo porodično stablo koje im je prađed Blažo ostavio. Bila su to ista imena, poređana po istom redosljedu, samo što su i kod jednog i kod drugog stabla nedostajala imena onih za koje nijesu skoro vijek ništa znali. Na Filipovom stablu nedostajala su imena iz Argentine a na Lusijinom imena iz Crne Gore.

Krenule smo u obilazak grada. Rosario je glavni grad provincije Santa Fe u kojoj danas žive potomci Crnogoraca kao što su

Petričevići, Gvozdenovići, Vrbice, Vujovići, Vukasovići, Samardžići, Jovovići, Krivokapići, Popovići i mnogi drugi.

Već istog dana sam imala zakazan susret sa Adrianom Vujović, koja je porijeklom sa Čeva, sa kojom sam takođe ostvarila kontakt preko interneta prije par godina a kojoj još nijesmo uspjeli pronaći rođake u Crnoj Gori. Adrianin ded Rafael, po našem kako smo zaključili Radovan, je došao u Argentinu 1905. godine, oženio se sa Hrvaticom Luciom Tudor sa kojom je osnovao porodicu. Imali su dva sina, Andriju i Petra. Radovan se 1915. godine, par mjeseci prije nego što se rodio njegov drugi sin Petar, vratio u Crnu Goru. Vrlo brzo je Lusiji poslao pismo

Lucijina baba Lucija Tudor sa sinovima Andrijom i Petrom

u kojem piše da želi da ona sa njihovim sinovima dođe u Crnu Goru. Lucia je odbila da dođe, nije htjela da svoje sinove izlaže ratnim prilikama i nakon toga se prekida svaka komunikacija.

Sto godina je prošlo, Adriana i dalje ne zna šta se desilo sa njenim đedom, da li je imao nasljednike u Crnoj Gori, da li sada neko od njihovih potomaka postoji. Srele smo se u centru grada. „Hej“, uzviknula je „Dobro nam došla!“ Sjele smo u obližnji restoran, đe mi je odmah pokazala fotografije svoga oca i strica, ne bih li dopunila svoju arhivu koja se tiče njene porodice.

Takođe, poklonila mi je i vjenčani list Radovana i Lusije, kao i izvode iz matične knjige rođenih njenog oca i strica, ne bih li na osnovu dokaza iz tih dokumenata mogla pronaći neke konkretnije informacije u vezi Radovana. „Pogledaj nas! Čak se i ličimo malo, imamo istu boju očiju, kao i crte lice veoma slične, tijelo takođe“ Vjerovala je da smo možda rođake, da je

možda moj prađed Boško ustvari njen đed Rafael, jer su se podudarali njihovi datumi rođenja, datum odlaska u Argentinu kao i prezime. Adrianina želja da istraži svoje korijene je bila ogromna, kaže: „Ne želim da umrem a da ne znam ko mi je bio đed.“ Spakovala sam dokumente koji su za mene bili od izuzetnog značaja. Pričale smo o istoriji njene porodice, o istoriji moje, jer do tada nijesam pronašla nijedan trag koji bi me mogao odvesti do makar i najmanje informacije koja je bila vezana za život mojih prađedova u Argentini. Brzo smo se rastale u nadi da ćemo se opet nekad viđeti.

Šutradan, rano ujutru Lusija i ja smo otišle u Fuentes. Išle smo ka autobuskoj stanici. Opet sunce, opet užurbani ljudi, grad odiše nekim posebnim mirisom. U Rosariju, po mom mišljenju žive najljepši ljudi Argentine. Toliko turističkih mjesta za viđeti i posjetiti, ali ja sam imala sasvim drugi cilj, posetu našim ljudima tamo. Puno njih koji su čuli da putujem u Argentinu su me pitali „Ideš čak tamo i nećeš posjetiti Iguacu vodopade ili neku sličnu destinaciju?“ Moj odgovor je uvijek bio da ja u Argentinu ne idem turistički, već da želim posjetiti što više crnogorskih kolonija i prikupiti što više informacija o istima, tj. da idem u posetu našem narodu. Do Fuentesu nam je trebalo nekih sat vremena vožnje autobusom. Kako smo ušle šedoh pored prozora, to uvijek radim ne bih li viđela i zapamtila što više predjela ove jako velike i mom srcu jako bliske zemlje. Toliko sam zurila u sve te predjele da sam odjednom ugledala jedno ogromno imanje, na čijem kraju se nalazila takođe ogromna kuća, okrenuh se i rekoh Lusiji: „Ovo je kuća iz jednog filma koji sam gledala nekoliko puta, sigurno je ta!“ na šta mi je Lusija odgovorila da takvih hacijendi ima bukvalno na svakom koraku. Ja, opijena svojim latinoameričkim snom i pričom mojih prađedova o prelijepoj i dalekoj Latinskoj Americi, vrlo često sam gledala filmove njihove produkcije i iz jednog od tih filmova sam zapamtila scenu koja me je sada nevjerovatno podsjećala na ono

što vidim uživo, godinama kasnije. Vrlo zanimljiv podatak je što sam tokom cijelog putešestvija zamišljala moj naredni dolazak u Argentinu. Nekako, znala sam i osjećala da to nije posljednji put, da se tu neće završiti moja misija.

Fuentes je manji grad koji broji svega 3 000 stanovnika u kojem su se Lusijin prađed i prababa Blažo Petričević i Marija Šofranac doselili davne 1923. godine i u kojem danas žive svi njihovi potomci. U kući su nas dočekale Lusijina majka Nensi i sestra Sofija. Kasnije smo pošli kod Lusijine babe Peti koja živi u kući koju su sagradili Blažo i Marija. Čim smo stigli, pozvala me je da uđem u dio kuće u kojem su oni živjeli. Sav namještaj, slike na zidovima i ostale sitnice koje su Blažo i Marija koristili stajali su i dalje u toj prostoriji. Slike na zidovima su bile obavijene celofanom kako ne bi propadale, kreveti pokriveni velikim prekrivačima. „Evo, vidiš, kako su oni ovđe živjeli tako i sada stoji sve ovo, želimo da sačuvamo sve ove njihove stvari, da i najmlađe generacije Petričevića upoznaju i posete mjesto u kojem su im živjeli preci.“

Fotografisala sam svaki ugao, svaki djelić tog već istorijskog mjesta koje njihovi potomci sa velikom pažnjom čuvaju. Usljedilo je listanje albuma Blažovih i Marijinih fotografija na kojima je bilo i još nekoliko Crnogoraca koji su tada naselili Fuentes.

Uveče je Lusija organizovala susret sa njenim rođacima u obližnjem kafiću. Bile su to Nađa, Noelia, Karolina i Alehandro, koji je pokušao da me nauči da igram tango. U kafiću je bila grupa mlađih ljudi koji su slavili osvajanje titule jednog lokalnog fudbalskog kluba sa kojima sam se sprijateljila iste večeri. Do kasno u noć smo pričali, počev o njihovim precima, Meterizima, Crnoj Gori, pa sve do nabiranja svih Petričevića koliko ih sada ima u Fuentesu. Plesali smo uz njihovu tipičnu folk muziku kumbiju, grlili se i moram napomenuti, po ko zna koji put sam se osetila kao da sam dio tih ljudi, toliku bliskost da sam prosto u jednom

trenutku pomislila na moj povratak a u isto vrijeme i na to kako će mi biti teško da se rastanem sa njima, isto kao da odlazim od kuće u neku drugu zemlju. Nevjerovatno!

Sjutra dan je bio rezervisan za asado koji je pripremao Sebastijan, Lusijin brat od strica. Nakon ručka smo otišle u Rosario kako bih posetila počasni konzulat Crne Gore i kako bih prisustvovala jednom času crnogorskog jezika, koji se inače prvi put organizuje u ovoj provinciji a koje Petričevići i ostali potomci Crnogoraca pohađaju. Stigli smo, na ulazu nas je dočekaao Rafael Samardžić, počasni konzul za provinciju Santa Fe, kao i Karina Jovović profesorica koja je držala časove. Tokom časa koji je trajao nekih dva sata, a kako su oni baš na tom času učili izgovarati riječi sa slovima č, dž, š, ž dala sam sve od sebe da pomognem da, pored profesorice Karine, savladaju ta slova koja su za nekog ko govori španski jezik jako teška za naučiti.

Istog dana smo na poziv profesorice Karine izašli u obilazak grada. Navijači lokalnog fudbalskog kluba „River Plate“ su već bili na ulicama. Pasionirano navijanje se moglo čuti bukvalno u svim ulicama u centru, u jednom momentu smo morali otići iz jednog kafea ne bi li izbjegli incidente koji su jako bliski navijačima lokalnih klubova.

Sjutra dan smo se Lusija i ja srele sa Mišom i njegovim rođakom Migelom Krivokapićem iz Pergamina. Uputili smo se ka provinciji Entre Rios ne bi li je za nekih sat vremena koliko smo imali slobodnog vremena makar videli kako izgleda. Entre Rios je jedna od manjih provincija u Argentini.

Nakon Entre Riosa smo se zaputili opet ka Fuentesu đe nas je čekala Lusijina familija i familija Huana Miljanića. Huan Miljanić, čovjek od nekih 75 godina koji nikad nije posetio Crnu Goru nije krio oduševljenje kada je čuo da smo iz daleke Crne Gore stigli u Argentinu da vidimo naše iseljenike tamo.

Listali smo porodične albume sa starim fotografijama njihovih predaka koji su se naselili na tim prostorima, pričali o njihovim

Na času crnogorskog jezika u Rosariju, s lijeva na desno:
Rafael Samardžić sadašnji počasni konzul Crne Gore za provinciju
Santa Fe, familije Petričević, Jovović i Vrbica

nedaćama prilikom dolaska kao i uspjehu koji su postigli nakon samo par mjeseci od dolaska. Zapošljavali su se, gradili kuće, osnivali porodice, ali uvijek sa željom u srcu da se vrate u svoj rodni kraj koji je u tim momentima koliko je bio blizak srcu toliko i dalek geografski, ekonomski i iz raznih drugih razloga – je njihov povratak bio otežan. Pjevao je Huan iz dubine duše najljepše argentinske tradicionalne pjesme, pjesme gaučosa čiji tekstovi govore o ljubavi, porodici, mjestu gdje žive i gdje su živjeli, prožete ogromnim dijelom snažnim emocijama koje vrlo lako naćeraju suze na oći. Nakon toga se pridružio i Klaudio – Lusijin otac. Ton kojim su pjevali odavao ih je da oni ipak nijesu ono gdje jesu. Gledajući u njihova gruba i kruta lica, dok su pjevali, zamišljala sam stare Crnogorce koji su živjeli u brdima kako pjevaju one naše tradicionalne pjesme, onako, iz dna duše, crveni u licu od napora glasa i jaćinom tona koji seže u dvorišta okolnih kuća.

Kao što rekoh u prećašnjim redovima, dovoljno je da sa tim ljudima šednete i razgovarate sat vremena da zaključite da su porijeklom iz Crne Gore. Bez obzira što ne govore naš jezik i

U kući Klaudia Petričevića, s lijeva na desno: Lusija Petričević,
Olga Miljanić, Peti Lusijina baba, Nensi Lusijina majka,
Klaudio Petričević, Milorad Krivokapić,
Miguel Fernando Krivokapić i Huan Miljanić

bez obzira na neke stvari koje su decenijama bile zaboravljene. Tijelo je tijelo. Duh je duh. Krv nije voda, ipak. Toliko su se trudili da naši doživljaji budu bogati da su u jednom trenutku pustili najljepši tango i pokušali nas naučiti istom. Huan, starac pun emocija koje su se prožimale njegovim umom te noći, srećan što ima priliku da razgovara sa nekim ko je došao iz zemlje u kojoj se rodio njegov otac i ostali preci, počeo da igra tango pozivajući nas da krenemo sa časom. Znajući možda dva koraka, plesala sam osjećajući se kao da sam u najmanju ruku profesor tanga, nijesam marila uopšte što ne poznajem tu vrstu plesa u kompletu. Bila sam srećna. Ti ljudi su učinili da budem srećna. Već je bila kasna noć. Huan i njegova supruga su otišli pozdravljajući se kroz suze koje su bile pola radosnice što su tu noć podijelili sa nama, pola suze iz čežnje za svim onim što su njihovi preci ostavili u Crnoj Gori. Mišo je iste večeri otišao u provinciju Kordobu a ja sam ostala još jednu noć u Fuentesu.

Sjutrašnji dan je bio moj poslednji dan u Fuentesu. Nijesam htjela otići. Nažalost, kao i iz svakog mjesta otišla sam tužna, a opet srećna znajući kakvo sam vrijeme provela sa našim ljudima tamo i sa kakvim iskustvom raspoložem, iskustvom koji se novcem ne može kupiti.

Na autobusku stanicu su me ispratili Klaudio, Nensi i Lusija. Kao i prilikom svih rastanaka, u svakoj provinciji i ovaj je bio težak, prožet mojim osjećajem da ne želim otići, da želim ostaniti. Ušla sam u autobus na kojem je pisalo Buenos Ajres – La Plata. Oni su naravno čekali dok autobus ne krene. Krenuli smo, i ja kao i uvijek ustadoh i pridoh prozoru ne bih li iskoristila poslednje momente da se pozdravim sa njima. Mahala sam im i oni meni. Zavaljela sam te ljude. Sjećam se da sam u autobusu plakala od sreće i radosti, upravo one sreće i radosti koju su nam svi ti ljudi u Argentini pružili. Više ništa nije bilo isto. Će god budem u budućnosti živjela i sa željom da određeni period boravim u Latinskoj Americi sam obećala sebi da će moja misija biti očuvanje i podrška crnogorskoj dijaspori u zemljama Latinske Amerike.

Već smo bili na pola puta, još nekih tri sata do La Plate glavnog grada provincije Buenos Ajres. Tokom vožnje vrijeme sam iskoristila za pisanje mog argentinškog dnevnika.

La Plata

Na stanici me je čekao Serhio Otašević. U La Plati sam bila tri dana. Svakog dana bio je novi dan kad su u pitanju posete raznim kulturnim i istorijskim znamenitostima. Čak sam posetila i mjesto Beriso u kojem i dan-danas djeluje zajednica Jugoslovena. Puno vremena smo provodili pričajući o rodnom mjestu njegovog đeda Krsta koji je iz Njeguša krenuo ka tada obećanoj zemlji Argentini, koji se kao što rekoh, kasnije preseelio u Boliviju. Krsto je bio jedan od onih Crnogoraca koji su

jako uticali na razvijanje i osnaživanje crnogorske zajednice na tom kontinentu. Mišo je već bio stigao u La Platu kod familije Krivokapić. Sreli smo se i dogovorili da naš sledeći grad u okviru provincije Buenos Ajres bude General Maderijaga. Mišo je već sutradan otišao, dok je moj odlazak bio rezervisan za dan kasnije ne bih li što više vremena provela sa porodicom čovjeka koja tek par mjeseci kontaktira sa rođacima iz Crne Gore i koji bukvalno sada upoznaju zemlju svojih predaka. Upoznala sam i Serhiovu majku Rosu. Svakog puta kad bih upoznala neku stariju osobu bila bih srećna jer sam znala da od njih mogu prikupiti najviše informacija o njihovim precima. Međutim, kako je Rosa živjela u Argentini cijelog svog života, a sa Serhiovim ocem samo par godina koji je sa svojim ocem Krstom i ostalom familijom živio u Boliviji, nije mi mogla dati puno informacija, jer ostatak Horheove – Đurove familije bukvalno nije ni poznavala. Pomislih na trenutak kako su ljudi koji žive u Crnoj Gori srećni. Srećni iz razloga što ne samo da poznaju širu rodbinu već i svu istoriju o životima svojih predaka, kako sa očeve tako i sa majčine strane. Imali smo sreću. Većina njih nije bila te sreće, zbog stalnog naseljavanja i raseljavanja različitih država i mjesta u Latinskoj Americi ne bi li pronašli pristojno mjesto za život, ne bi li svojim u Crnoj Gori mogli poslati lijepe vijesti, da su uspjeli i stvorili nešto tamo daleko.

Pored katoličke katedrale u centru La Plate, iz čijeg potkrovlja se vidi skoro cio grad, posetili smo i jedno jako lijepo i zanimljivo mjesto, koje je odigralo važnu ulogu u Serhievom odrastanju. U pitanju je Republika de los ninjos – dječija republika, koja se nalazi nekoliko stotina metara udaljena od fudbalskog stadiona Uniko de La Plata. Dječija republika kao i što sam naziv govori je mjesto koje je Huan Peron, nekadašnji predsjednik Argentine izgradio za svu djecu Argentine a u koje je ulazak i boravak u za svu decu besplatan. Dječija republika raspolaže raznim građevinama koje liče na one iz crtanih filmova „Zemlja

snova“, dvorci ofarbani u različite boje, mala crkva, mali voz, kao i zgrada u kojoj ima nekoliko kancelarija u kojima djeluju razna ministarstva a sve prilagođeno dječijem uzrastu.

Nevjerovatno i predivno. Liči na mjesto iz bajke, pravi raj za decu, čak imaju i svoj mali teatar, đe smo Serhio i ja šeli da bi odmorili. Rekao mi je da je kao mali puno vremena tu provodio i da je za njega to mjesto sveto isto koliko i neki vjerski objekat, da je boraveći u njemu sanjao da postane ono što sada jeste – osoba koja puno pomaže ljudima i ugledan advokat, kao i da se trudi da njegova kćerka Melanija pošećuje Dječiju republiku što više. Pošetili smo i muzej dinosaurusu, najveći u Latinskoj Americi, kao i Nacionalni univerzitet La Plata na kojem je Serhio studirao.

General Maderijaga

Mjesto u kojem je moj prađed Petar živio četrdeset godina

General Maderijaga je gradić gaučosa u provinciji Buenos Ajres i mjesto u koje se naselilo puno Crnogoraca početkom dvadesetog vijeka. Putovala sam nekih pet sati, opet ogromne ravnice koje gledam neprestano, ujedno zamišljajući sva brda u našoj Crnoj Gori i razmišljajući o svim različitostima i bliskostima koje ove dvije države dijele. Polako pada mrak, više ne vidim ni poljane, nijedno svijetlo čak, već samo put ispred nas koji osvetljavaju farovi autobusa.

Na stanici su me čekali Mišo i Basilio – Vasilije-Vaso Janković porijeklom iz Bobije i predsjednik kulturnog centra „Njegoš“ u General Maderijagi. Mišo je već dan prije stigao i upoznao je Pedra Markovića i njegovu familiju. Pedro je jedan od rijetkih koji je još među živima a da je rođen u Crnoj Gori. U Argentinu je došao kad je imao samo osam godina. Tokom cijelog svog života, a i sada, proizvodi sušeni pršut na pravi crnogorski način, u svom vrtu ima čak i stablo smokve donešeno

domu čak na fotografiji.“ Mojoj sreći nije bilo kraja, nijesam vjerovala da sam potvrdila tatine navode da je baš tamo živio. Prvo pitanje koje sam postavila Blažu bilo je: „A je li imao nekog, familiju ođe, koju je ostavio?“ „A ne, nije. Živio je on dugo ođe, ali se vratio poslije u Crnu Goru, i svaka mu čast na tome, eto počiva onamo đe se rodio. Nije se nikad ženio, ka mnogi čeka je ne bi li došla koja Crnogorka, i tako je osta neoženjen.“

U prvom trenutku osetih se pomalo razočarano, ipak sam zamišljala da je možda imao nekog tamo, možda djecu koja su nastavila naše prezime. A vrlo brzo me i obuze jaki osjećaj šete, kao i sreće posmatrajući ulice i zgrade koje su bile ispred nas i zamišljajući njega, moga prađeda kako radi na izgradnji istih i doprinosi da jedan gradić tamo neđe na kraju svijeta upije našu snagu i duh. Dodirivala sam kamenu ogradu zamišljajući da dodirujem njegove hrabre i nježne ruke. Pomislih, ako je on učestvovao u izgradnji ovog grada i ovih građevina, ostavio je u njima dio svoje duše i svoje hrabrosti. Zamislih ga u trenutku onakvog kakvog ga poznajem samo sa jedne fotografije i iz priča moga oca i stričeva, sijed, sa brkovima i šeširom argentinskim koji je donio u Crnu Goru kad se vratio, kako šeta ulicama koje posmatram. Pomislih takođe kako je vjerovatno tamo neđe na drugom svijetu sada jako ponosan na mene. Rekla sam u sebi riječi koje su bile upućene njemu: „Dede, možda nijesi decenijama sa nama, ali želim da znaš da tvoj lik i djelo nikad neće pasti u zaborav, evo me sada, na tlu đe si proveo više od pola svog života, pominju te i dalje ovđe u Argentini, ponosna sam na tebe, kao što si ti možda sada ponosan na mene. Ako se ikada vratim u Argentinu, posetiću te opet ovđe, jer je dio tvoje duše i dalje tu, znam, jer si me ti zapravo pozvao da pređem 12 000 kilometara i dođem u tvoju drugu domovinu. Da nije bilo tebe vjerovatno bih sada bila u Crnoj Gori.“ Šetih se i pisma koje sada ja posjedujem, koje je poslao svom bratu Lazaru u kojem

mu piše da slučajno ne prodaje nijedno parče zemlje jer on namjerava da se vrati u Zagarač, u svoj zavičaj. I vratio se 1948. godine sa šeširom i jednim koferom.

Moje razmišljanje prekide glasan smijeh prijatelja. Pozva nas Blažo u svoju kuću da noćimo „Ada nećete hotel uzimat pored moje kuće zaisto, no ajte u dom kod mene.“ Nasmijasmo se i krenusmo ka Blažovoj kući. Na vratima nas je dočekala Blažova supruga Elvira koja je rodom od Saveljića, njihove kćerke Karina i Marija. Opet topla dobrodošlica i divni ljudi koji zborahu naški. Na stolu je već bila pripremljena večera koja se sastojala, između ostalog, i od domaće kobasice i pršute koju Blažo proizvodi i suši na isti način kao što se to vjekovima u Crnoj Gori radi. Poslije prvog zalogaja ošetih se stopostotno kao kod kuće, nevjerovatno.

„Eto tako, moji, lijepo nam je ođe, fino. Ima dosta naših ođe, vazda smo se pomagali međusobno, kad je ko bio bolestan ili kad je umro neko vazda smo učestvovali da se pomogne, da čuvamo zajednicu našu ka što su nam je očevi čuvali. Isto tako, ako neko od naših nije dobrog finansijskog stanja, vazda mu pomognemo, vazda, svi mi iz zajednice. Nego, najveći problem je jezik. Evo ja i Elvira ga zborimo i Vaso naš prijatelj. Bojim se da se ne izgubi kad mi odemo na onaj svijet. Nemamo ga s kim zborit sem kad izađemo, ako sretnemo Vasa. Možete li nam poslat kakvoga učitelja, dome? To nam treba najviše. Eto tako, ne bi volio da se izgubi, no ako imate koga šaljite da nam unučad uče.“

Tužno je kad čujete, da se naš jezik tamo gubi a isto tako i da naši ljudi tamo bukvalno vape da im se pomogne u očuvanju naše kulture. Htjedoh u jednom momentu reći: „Evo, ja ću ostati, od sutra možemo početi sa časovima“, bez obzira što nijesam profesor jezika, ali bih mogla puno doprinijeti, mogla bi ih naučiti da pričaju. Ali, u tom momentu je ta ideja bila neizvodljiva. Nastavio je Blažo da ponosito priča o njihovim aktivnostima

General Maderijaga, u kući Blaža Radonjića sa njegovom porodicom

u zajednici „Svake godine trinaestog januara mi slavimo doček pravoslavne godine, ode u klubu „Njegoš“. To se nikad nije prekinulo. Kad se organizuju festivali inostranih zajednica, kojih je u Argentini dosta, ovo je emigrantska zemlja, vazda učestvujemo đe predstavljamo našu tipičnu hranu, nošnju i sve što imamo ode u muzeju.“ Pričali smo do kasno u noć. Sjutra ujutru smo trebali ići u Tandil, grad đe takođe živi puno potomaka Crnogoraca.

Svanulo je sunčano jutro, Vaso je već bio stigao ne bi li popili jutarnju kafu i ne bi li se pozdravili. To je bilo jedno od najljepših mojih jutara na tom putešestviju. Sunce je već grijalo a ja sam, onako srećna što sam pronašla i pošetila mjesto u kojem je moj prađed živio, izašla napolje ne bih li udahnula još par zraka vazduha. Izašli su za mnom svi oni kako bi nas ispratili, jer smo već trebali krenuti. Napravismo par fotografija kao i u svakom mjestu, jer ukoliko ne napravim makar jednu fotografiju na jednom mjestu, kao da nijesam ni bila na njemu.

Opet su pozdravi dugo trajali iako smo žurili. „Milo nam je što ste nas pošetili, pa da svako malo neko dođe! Ja se nadam da nas razumijete, mi smo mnogo srećni kad nam dođe neko iz Crne Gore, još kad bi došao neko ođe da uči jezik ovu decu, to bi bilo dobro. Nemamo ga s kim zborit, mi stariji. Jedino kad izađem na ulicu pa sretnem Vasa, a i mi nećemo dovijeka.“ Reče u ime svih Blažo, ispred svoje kuće.

Tandil

Tandil je grad udaljen od General Maderijage nekih 250 kilometara. Grad koji zbog nekoliko brda koja ga okružuju i puno kamenitih mjesta podsjeća na Crnu Goru. U Tandilu je puno Crnogoraca stiglo početkom dvadesetog vijeka, svi su uglavnom radili u kamenolomima, zbog kojih ni dan-danas nijesu prepušteni zaboravu. Kad se u Tandilu pomenu kamenolomi i rad u njima, uglavnom se pomenu i Crnogorci, koji su radeći u istima puno doprinijeli razvoju grada. Već smo bili izašli iz General Maderijage, kad se odjednom iza nas pojavi automobil iz kojeg nam je dat signal da stanemo. Bio je to Vaso Janković. Izađosmo, sa osmijehom vidjevši ga ponovo. „Evo, uspio sam da pronađem fotografiju na kojoj je tvoj prađed Petar. Vidi! Pa slikaj da je imaš.“ U trenutku sam poželjela da se vratim i ostanem kod tih ljudi duži period. Zamislite samo taj trud i tu želju da ništa ne prepušte slučaju, zamislite koliko pažnje, lijepih riječi i truda posjeduju i daju. Nevjerovatno!

Sigurna sam da ko god iz Crne Gore ode tamo da bi doživio isto što i mi jer oni ne prave klasifikaciju, oni ne posmatraju naše ljude po tome jesu li ovakvi ili onakvi, posmatraju ih samo kao svoje i zato osjećaju dužnost, makar ja tako mislim, da ko god dođe bude njihov počasni gost. Voljela bih da je moguće da sve Crnogorce koji sada žive u Crnoj Gori odvedem tamo na određen period, da upiju i shvate šta znači pojam „svoj narod“ i

Crnogorci u Generali Maderijagi početkom dvadesetog vijeka

što sve taj isti pojam podrazumijeva. Jer kod tih ljudi je sačuvano, ono pravo, istinsko crnogorstvo, časno i iskreno! Oni jesu Argentinci, jer su rođeni i odrasli u Argentini, ali ta skupina koja je njegovala crnogorsku tradiciju, kulturu i jezik je dio koji odslikava pravu staru Crnu Goru, koja već danas u njoj samoj iščezava.

Nekako sam uspjela da fotografišem fotografiju, ne bih li odnijela svom ocu i stričevima koji su vrlo malo znali o praćedovom životu u Argentini. Krenusmo da se pozdravimo opet ali Vaso nas nije htio ostaviti tek tako. „Čekajte, dođite ovamo ispred auta da vam kažem kuda da idete“ i tako nam bukvalno objasni cijelu rutu od General Maderijage do Tandila, kuda da idemo, đe da stanemo, šta da zaobiđemo. Pričao je i dalje, bez obzira što smo mu rekli da imamo uređaj koji nas vodi na osnovu upisa mjesta na aparatu. Vaso nije vjerovao aparatu, htio je da naš put bude bezbjedan i siguran, uz naglasak da mu se javimo kad stignemo u Tandil, da zna da je sve u redu.

Bio je sunčan dan, ispred nas put koji se pruža unedogled, oko puta ravnica sa ponekom palmom, putokazi. Pogledah u nebo i zahvalih se Univerzumu na svemu što sam do tog dana doživjela i pomolih se da ti ljudi ostanu tu u zdravlju i sreći, i tamo neđe

potajno na dnu, poželjeh da se vratim opet, nekad. „Eto, sad polako idite. Srećan vam put, pa navratite ako budete imali vremena kad se budete vraćali i pođite ponekad u moju Bobiju.“ Ne možete u takvim situacijama da ostanete ravnodušni, osoba koja je čak i vrlo malo emotivna bi se zapitala da li i koliko dobrote posjeduje. Uzeh svoju torbu ne bih li u njoj pronašla bilo što što mogu pokloniti Vasu. Pronašla sam disk sa muzikom crnogorskih izvođača, stavih ga među dvije stranice bijelog papira i na poleđini napisah „Vasu Jankoviću i Blažu Radonjiću za uspomenu!“ Rekoh mu da kad god budu slušali te pjesme da se šete naših zajedničkih predivnih momenata u General Maderijagi i da se šete da nijesu sami. Pozdravismo se i konačno krenusmo.

Žurili smo, u 11:00 h smo se trebali sresti sa Karinom Orahovac, predsjednikom zajednice „Dedovi“. Nakon dva sata putovanja već su se nazirala tandilska brda, za par minuta već smo bili u centru grada. Šeli smo u kafić u centru grada đe smo sa nestrpljenjem čekali Karinu, koja je u tom trenutku bila na poslu. U 11:00 h pojavila se Karina. Kako smo planirali da u Tandilu budemo samo jedan dan, žurili smo da završimo obaveze koje su nas čekale, jedna od njih je i zakazan sastanak u opštini Tandil. Krenuli smo ka opštini u kojoj nas je dočekala Florensia Benavente, sekretar opštine Tandil. Cilj sastanka je bio da prezentujemo naše ciljeve kad je u pitanju crnogorska zajednica u Tandilu i da podržimo zajednicu „Dedovi“. Razgovarajući o značajnosti i važnosti crnogorske zajednice u Tandilu, sve od početka dolaska prvih Crnogoraca pa sve do sada, iznijeli smo par prijedloga tj. ciljeva a to su: da jedna ulica ili trg u Tandilu nosi naziv po Crnoj Gori, da se na trgu napravi spomenik koji bi bio posvećen Crnogorcima koji su radili u kamenolomima Tandila i da se na groblju u Tandilu napravi jedna veća grobnica u koju bi sklonili ostatke onih Crnogoraca koji su preminuli bez ikog i koji nijesu imali potomstva, jer su nadgrobne ploče istih već bile u lošem stanju, a o kojoj bi se

brinula crnogorska zajednica iz Tandila. Odličan primjer za to je i groblje u General Maderijagi, đe su napravili isti takav projekat, ogromnu grobnicu u koju su premjestili ostatke Crnogoraca koji nijesu imali nikog i o kojoj se sada naša zajednica brine.

Prije svega, gospođa Benavente se zahvalila na našoj posjeti i ukazala nam da je čast primiti organizaciju koja je prešla toliku udaljenost ne bi li podržala svoje ljude u dalekom Tandilu. Govorila je i o značaju crnogorske zajednice u Tandilu i o tome koliko su Crnogorci doprinijeli razvoju toga grada mukotrpno radeći u kamenolomima. I da, bila je oduševljena idejom da jedna ulica ili trg nosi naziv po njima. Uvažila je prijedlog i rekla da će nas o daljim dešavanjima izvještavati u dogovoru sa Karinom. Nažalost, za drugi projekat smo dobili odgovor da je groblje pretrpano i da bukvalno ne postoji mjesto đe bi mogli realizovati taj projekat, ali da ukoliko u budućnosti bude prošireno groblje da ćemo biti obaviješteni o istom, da za ostale ciljeve ne brinemo jer im se jako sviđaju i da ćemo davanjem imena po Crnogorcima jednoj ulici ili trgu osvježiti šecanja, doprinijeti razvoju naše zajednice u Tandilu, i prije svega, podići nivo multikulturalnosti u gradu Tandilu. Takođe, i opština je imala nekoliko prijedloga a to su razne razmjene, poput edukativnih, kulturnih i privrednih. Pozdravili smo se srdačno uz obećanje da ćemo sarađivati u budućnosti.

Nakon sastanka u opštini Karina nas je odvela u posetu katoličkoj crkvi koju su izgradili Crnogorci. „Crnogorci su bili jako podobni kad su u pitanju izgradnje raznih građevina, puteva, željeznica, zato što je njihov fizički izgled odavao snagu koju pošeduju, i zato što su bili izuzetno vrijedni, a i iz razloga što su nakon dolaska u Argentinu prihvatili svaki posao ne bi li se što prije adaptirali na novu sredinu i ne bi li zaradili za svoje prve domove ovđe.“ Bila je to omanja crkva, đe je na jednom od njenih zidova postojala bronzana ploča na kojoj su bila ispisana

imena svih onih koji su učestvovali u izgradnji, a koja je od strane vandala prije nekoliko godina nestala. Pošetili smo i i ogromnu kapiju koju su oni izgradili, građevina koja liči na trijumfalnu kapiju a koja je smještena u dijelu grada koji vodi ka brdu sa kojeg se vidi cio grad Tandil. „U izgradnji ove građevine je učestvovao moj đed Đuro, jer je radio u kamenolomu u mjestu Lavlje Brdo, đe se nakon dolaska u Argentinu i nastanio, kasnije je prešao u Tandil.“ reče Karina.

Već je bilo nekih pet sati poslije podne. Krenuli smo ka Karininoj kući u kojoj nas je dočekaao njen suprug, đeca, sestra Ros i otac Huan. Huan, čovjek koji ima sedamdeset šest godina a koji je prije samo godinu dana saznao da u Crnoj Gori ima puno rođaka i koji cijelog svog života pokušavao da otkrije bilo što ima veze sa njegovim prezimenom Orahovac u Crnoj Gori. Zbog velike daljine kao i ekonomske situacije, nije uspio nikada doći u, kako on kaže, zemlju njegovog oca, za njih zemlju iz snova. Nepprisustvo crnogorskog diplomatskog predstavništva kao i u jednom dijelu nefunkcionisanje naših zajednica u Argentini nekoliko decenija su u velikom dijelu doprinijeli da budu uskraćeni za bilo kakvu informaciju o Crnoj Gori. Upoznavanjem počasnog konzula iz provincije Ćako Draga Mićunovića, kao i Gordana Stojovića koji je posjećivao crnogorske kolonije u Argentini u sklopu svojih istraživanja i sadašnjeg obavljanja funkcije ambasadora, saznali su makar mjesto iz kojeg potiču, a to su Kući. Kasnije, kako sam pisala u pređašnjoj priči smo saznali da se prezivaju Milić. Karinin suprug Den je već pripremao asado sa sve crnogorsko zastavom pored njega ne bi li ukazao na značajnost naše posete, dok je Huan pričao o svojoj porodičnoj istoriji i tome koliko je ponosan na svoju đecu koja su zadnjih nekoliko godina njemu približila Crnu Goru, onoliko koliko nije znao o njoj za cijeli svoj život. Na kraju razgovora nam je uručio poklone, razne suvenire koji predstavljaju grad Tandil i rad Crnogoraca u njemu, dok smo mi

Ros Orahovac, Huan Orahovac, Karina Orahovac i
Karininina kćerka Ambar

njima poklonili nekoliko majici sa natpisom „Montenegro“ i državnim grbom. Istog trena su ih obukli i bili u njimi sve dok se nijesmo rastali.

U sedam sati je bio zakazan sastanak sa članovima zajednice „Đedovi“ u centru grada. Stigli smo u salu a ostali su već bili tu. Sastanku su prisustvovala braća Gustavo i Alejandro Daković porijeklom sa Grahova, Gabriela i Liliana Ljumović porijeklom iz Pipera, Karinina familija. Sastankom je predšedavala Karina kao predšednica. Razgovarali smo o daljem razvoju crnogorske zajednice u Tandilu, o ciljevima zajednice kao i o mjestima odakle su, ne bi li im bar malo približili mjesta odakle su njihovi đedovi došli. Na kraju sastanka smo im dali do znanja da imaju našu podršku i da šta god planiraju realizovati se mogu obratiti nama za pomoć.

Nakon sastanka smo se vratili Karininoj kući. Već su se bili okupili i ostali članovi porodice. Večerali smo ukusno meso koje je pripremio Den, fotografisali se, razgovarali i kovali planove za

Sastanak sa članovima zajednice „Dedovi“ Tandil,
porodice – Orahovac-Milić, Daković i Ljumović

projekte koje smo namjeravali realizovati. Huan nam je rekao da je ovo jedan od srećnijih perioda i dana u životu jer je konačno uspio da posloži sve kockice porodične istorije koja ga je godinama mučila, pošto nije posjedovao puno informacija o svojim korijenima. Ros, Karinina sestra nam je poklonila dulce de leche – nacionalni slatkiš koji oni puno konzumiraju, da nosimo u Crnu Goru.

Već je bila kasna noć i morali smo krenuti. Znala sam da je to poslednje mjesto koje smo posetili na ovom putšestviju i onako potajno sam tugovala što se moram vratiti. Puno puta sam zamišljala sebe kako u vidu nekog misionara obilazim potomke Crnogoraca u zemljama Latinske Amerike, podučavam djecu jeziku, organizujem razne kulturne manifestacije, prezentujem sadašnju Crnu Goru, odajem počasti njihovim precima, promovišem našu istoriju, umjetnost i tradiciju, organizujem razne skupove i na kraju možda i snimim neki film. Zamišljala sam čak i kakvog bi sadržaja bio film, kako bi počeo kako bi se završio, ko bi glumio u njemu – počeo bi scenama dolaska naših predaka na tlo Argentine, završio bi se scenama koje odslikavaju sadašnje stanje naše zajednice tamo koje je svakog dana sve bolje i bolje. Zamislite samo kakva bi to priča bila! Definitivno visokokvalitetna drama, potresna priča sa oblicima srećnih trenutaka. Bukvalno, svaki

momenat koji su tamo proživjeli bi bio u tom filmu, možda bi se mogao zvati „Obećana i nikad zaboravljena zemlja“. Sve bi proželi, ne bi dozvolili da nešto promakne kao neopaženo – sve sam navedeno zamišljala i do najsitnijeg detalja.

Dragi čitaoci, da bi sve navedeno realizovali, ukoliko osećate, pokušajte da doprinesete da se naš dragulj u Latinskoj Americi održava, da imaju podršku, da znaju da mi ovde znamo za njih i njihov rad, da znaju da smo im oslonac, da znaju da mogu

Hotel „El Montenegrino“ u Tandilu čiji je vlasnik porodica Pejušković

zatražiti pomoć od nas u realizovanju njihovih aktivnosti. Ako imate ideje predočite ih, učestvujte, nemojte razmišljati samo o tome da ako je neko naš u inostranstvu da on nas treba da pomaže jer tamo dosta zarađuje. Zamislite samo koje smo mi sreće. Postoje nacije koje npr. u Latinskoj Americi nemaju svoju dijasporu, nemaju ni političke ni ekonomske veze, dok mi imamo dijasporu koja premašuje deset procenata od ukupnog broja stanovnika Crne Gore u zemljama Latinske Amerike. Ova priča je posvećena Argentini ali ću vam vrlo brzo pisati o ostalim zemljama Latinske Amerike i našim ljudima tamo.

Pozdravi su prekinuli moje sanjarenje. Kroz snažne zagrljaje i najljepše riječi pozdravili smo se sa familijom Orahovac-Milić.

Ujutru rano smo stigli u Buenos Ajres. Ostala su još samo dva dana našeg boravka u Argentini. Kako smo prvi dan rezervisali za odmaranje i sumiranje dosadašnjih utisaka kao i za posetu ambasadi Crne Gore, odlučili smo da sutradan idemo u San Telmo i La Boku.

San Telmo je jedan od najljepših kvartova Buenos Ajresa. Obiluje elegantnom rustičnom arhitekturom, skoro u svakoj bašti svakog kafića možete vidjeti tango par u tipičnoj tango odjeći, tako da je u tom kvartu dovoljno izaći da popijete kafu u obližnjem kafiću dok vam umjereno sunce, vedro nebo i tango par garantuju fantastičan provod dok sedite. Takođe, taj dio grada je prepun prodavaca koji na svojim štandovima prodaju razne stvari, uglavnom antikvitete i suvenire. Nekako taj dio Buenos Ajresa odiše elegancijom i umjetnošću. Boravak u San Telmu smo iskoristili za obilazak i kupovinu raznih suvenira.

Nakon suncem okupanog i punog šarenisha San Telma na poziv Emilija Ognjenovića i njegove supruge Veronike otišli smo u „Japanski vrt“ koji se nalazi u Palermu, luksuznom dijelu Buenos Ajresa u kojem Ognjenovići žive. Nakon višesatnog druženja smo otišli u obilazak stadiona fudbalskog kluba „River Plate“. Nakon obilaska stadiona i razgovora vezanih za istoriju familije Ognjenović koja je jako bogata, pošli smo da posetimo i njihovu kuću ne bi li iskoristili svaki minut našeg pretposlednjeg dana u Argentini da budemo sa našim ljudima tamo.

La Boka je mjesto udaljeno od centra Buenos Ajresa nekih pola sata vožnje automobilom, mjesto u čijoj luci se sredinom devetnaestog i početkom dvadesetog vijeka iskrcavalo na hiljade emigranata, među njima i Crnogorci i mjesto u kojem se nalazi čuveni fudbalski stadion „Bombonjera“. Postoje čak i informacije da su Crnogorci učestvovali u formiranju fudbalskog kluba „La Boka“. Interesanta priča za nastanak boje žute i plave koje danas brane igrači fudbalskog kluba „La Boka“ se vezuje za dogovor dvije grupe ljudi koji se nijesu mogli složiti

Ispred stadiona fudbalskog kluba „River Plata“

kako će izgledati boje kluba. Dogovorili su se da će boje kluba biti boje sa državne zastave prvog broda koji uplovi u luku La Boka. U luku je prvi uplovio brod sa švedskom zastavom, od tada boje kluba su žuta i plava, baš kao i na švedskoj zastavi. Kuće obojene u razne boje, plesači tanga na ulicama, fudbalski stadion i ogromna luka predstavljaju jedno od tipičnijih mjesta kada je Latinska Amerika u pitanju.

24. 12. 2014. je bio dan našeg povratka. Ispunjeni neprocjenjivim iskustvom i svim prelijepim trenucima koje smo doživjeli u Argentini, nerado smo krenuli. Pomislih kako čitavih mjesec dana nijesam uspjela da pronađem informacije o životu prađeda Boška u Argentini, ali već u narednom trenutku rekoh sebi da je ta misija sigurno rezervisana za moje sljedeće putovanje, za koje sam bila i više nego sigurna da će se realizovati. Jednostavno, u srcu sam imala takav osjećaj.